

ส่วนที่ ๑ การประเมินสถานการณ์ ความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) จะต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงระยะยาวที่ได้เริ่มมาแล้วและจะทวีความเข้มข้นมากขึ้น และผลต่อเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกในปี ๒๕๕๑ ซึ่งได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบเศรษฐกิจโลกอีกหลายด้าน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับโลกและในประเทศ จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งที่คาดว่าจะเป็โอกาสให้สามารถใช้จุดแข็งของประเทศในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งป้องกันภัยคุกคามและแก้ไขจุดอ่อนเพื่อป้องกันและบรรเทาผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องประเมินสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศในระยะต่อไปอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งประเมินศักยภาพของประเทศและผลการพัฒนาที่ผ่านมา เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมสามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ

๑.๑ การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่สำคัญ ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงกฎ กติกาใหม่ของโลก การเกิดขั้วเศรษฐกิจหลายศูนย์กลางในโลก การเป็นสังคมผู้สูงอายุของโลก ภาวะโลกร้อน และวิกฤตความสมดุลของพลังงานและอาหาร สรุปได้ดังนี้

๑.๑.๑ กฎ กติกาใหม่ของโลก การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในโลกรวมถึงวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมาจะส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบในการบริหารจัดการเศรษฐกิจโลก และการดำเนินเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม ซึ่งครอบคลุมถึงกฎ ระเบียบ ด้านการค้า การลงทุน การเงิน สิ่งแวดล้อมและด้านสังคม

ในอดีตการเจรจาเกี่ยวกับจัดทำกฎระเบียบ และข้อตกลงของโลก ประเทศกำลังพัฒนามักจะเสียเปรียบในการต่อรองและไม่รู้เท่าทันการรักษาผลประโยชน์ที่พึงได้รับอย่างเป็นธรรม เนื่องจากการขาดความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพในการเจรจาต่อรอง รวมทั้งมีปัญหากลุ่มกันในการเจรจา เพราะถูกประเทศพัฒนาแล้วกดดันเป็นรายประเทศ ไม่ให้สามารถรวมตัวกันได้อย่างเหนียวแน่น

ดังนั้นแม้ว่ากฎ ระเบียบใหม่จะเป็นโอกาสในการพัฒนาของประเทศกำลังพัฒนา แต่หากไม่เตรียมพร้อม หรือมีส่วนร่วมในการเจรจาให้เกิดความเป็นธรรม การปรับกฎระเบียบใหม่ก็จะส่งผลกระทบในทางลบหลายประการ คือ (๑) การเป็นอุปสรรคต่อการส่งสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาเข้าไปจำหน่ายในตลาดประเทศ

พัฒนาแล้ว เนื่องจากใช้มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี เช่น มาตรการแรงงาน สิ่งแวดล้อม สุขอนามัยและสุขอนามัยพืช มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุน เป็นต้น และ (๒) การขยายบทบาทของประเทศพัฒนาแล้วไปยังประเทศกำลังพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้นักลงทุนต่างชาติเข้าไปลงทุนในสาขาต่างๆ มากขึ้น (๓) การส่งผลกระทบต่อนโยบายของรัฐ ภาคธุรกิจ และวิถีชีวิตของประชาชน ที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับพันธกรณี หรือ กระแสค่านิยมใหม่ๆ ของโลก การเปลี่ยนแปลงในกฎระเบียบที่สำคัญ ได้แก่

(๑) **กฎ ระเบียบด้านการค้าและการลงทุน** ภายใต้ข้อจำกัดของการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกหลังวิกฤตเศรษฐกิจ และสภาพการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันรุนแรง ซึ่งจะส่งผลต่อไปในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ประเทศต่าง ๆ ได้ดำเนินมาตรการการปกป้องผู้ประกอบการภายในประเทศมากขึ้น ในขณะที่ความต้องการแสวงหาโอกาสใหม่ๆ เพื่อสนับสนุนการขยายตัวของเศรษฐกิจส่งผลให้มีการเปิดการค้าการลงทุนเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะกับประเทศในภูมิภาคเดียวกัน และการปรับตัวของเศรษฐกิจสู่ฐานความรู้จะส่งผลให้มีการเปิดเสรีการค้าบริการ และสร้างกฎ ระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญา มากขึ้น ภาวะโลกร้อนเริ่มส่งผลให้มีกฎ กติกาในด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กฎ กติกาใหม่ด้านการค้าและการลงทุนของโลกที่ไทยจะต้องเผชิญในอนาคต ได้แก่

๑) **มาตรการทางการค้าในรูปแบบที่ไม่ใช่ภาษี** เช่น มาตรการแรงงาน มาตรการสิ่งแวดล้อม มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช มาตรการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุน เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการต้องยกระดับการผลิตให้ได้มาตรฐานเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ และสนับสนุนความพยายามในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สร้างความเป็นธรรมในการแข่งขัน และความรับผิดชอบต่อสังคม

๒) **การเปิดเสรีในสาขาการค้าบริการ และการลงทุน** เป็นการเลือกเปิดในบางสาขา ผ่านความร่วมมือแบบทวิภาคีหรือข้อตกลงในภูมิภาค การลงทุนเน้นให้ความสำคัญในเรื่องความโปร่งใสของกฎเกณฑ์การลงทุน การไม่เลือกปฏิบัติระหว่างประเทศผู้ลงทุน และการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ ที่ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติต่อผู้ลงทุนของประเทศสมาชิกอื่นเสมือนผู้ลงทุนของตน รวมทั้งการระงับข้อพิพาทระหว่างกัน เพื่อสร้างบรรยากาศที่มีความโปร่งใส และเสถียรภาพ ให้แก่การลงทุนระยะยาวและการค้าระหว่างประเทศ

๓) กฎเกี่ยวกับการป้องกันทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อกำหนดระดับของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ครอบคลุมเรื่องเครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ สิทธิบัตร และความลับทางการค้า ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างนวัตกรรม และภูมิปัญญา เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้

๔) มาตรการทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาโลกร้อน จะมีมากขึ้นทั้งในรูปแบบที่เป็นมาตรการภาษีและที่ไม่ใช่มาตรการภาษี เช่น การเรียกเก็บภาษีคาร์บอนจากสินค้านำเข้าในประเทศสหรัฐอเมริกา การกำหนดให้ต้องรายงานปริมาณคาร์บอนที่เกิดจากการผลิตสินค้า และการเก็บค่าธรรมเนียมการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากภาคขนส่งและการบิน ของสหภาพยุโรป เป็นต้น มาตรการทางการค้า และกฎระเบียบเกี่ยวกับภาวะโลกร้อนเหล่านี้จะทวีความเข้มข้น และทำให้การส่งสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนาไปจำหน่ายในประเทศพัฒนาแล้วทำได้ยากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการค้า การลงทุน และการปรับตัวของภาคอุตสาหกรรมของประเทศกำลังพัฒนา

(๒) กฎ ระเบียบด้านการเงิน มาตรการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและการเงินของประเทศต่างๆ ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๕๑ จะทำให้เกิดการปรับปรุงกฎกติกาภาคการเงินที่สำคัญในช่วงปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ดังนี้

๑) กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมาตรฐานทางบัญชีที่เข้มงวด กระแสโลกาภิวัตน์และความเชื่อมโยงของภาคส่วนต่างๆ ที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต ทำให้ความเสี่ยงทางการเงินมีแนวโน้มที่แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วและรุนแรง ดังนั้น หลายประเทศจึงเน้นการปรับปรุงระบบ เกณฑ์ขั้นต่ำ และเครื่องมือการบริหารความเสี่ยง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการเงิน อาทิ การเพิ่มเกณฑ์ขั้นต่ำของเงินกันสำรองตามกฎหมาย ขณะเดียวกัน การกำกับดูแลก็จะขยายขอบเขตให้ครอบคลุมตามความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค โดยเฉพาะการกำกับดูแลธุรกรรมระหว่างภาคส่วนที่สำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ และธุรกรรมระหว่างบริษัทภายในเครือธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อระบบการเงิน เพื่อลดความเสี่ยงในลักษณะลูกโซ่ที่มีผลกระทบต่อระบบการชำระเงินในวงกว้าง และเพิ่มเสถียรภาพให้ระบบการเงิน

๒) การร่วมมือระหว่างประเทศและองค์กรกำกับดูแลด้านการเงินของแต่ละประเทศในการเฝ้าระวังและเตือนภัยจะมีเพิ่มขึ้น เพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และโลก โดยการประสานความร่วมมือและกำหนดแนวทางร่วมกันระหว่างประเทศเพื่อยุติการลุกลามของปัญหาหรือจำกัดขอบเขตความเสียหายไม่ให้ขยายวงกว้างจนกลายเป็นผลกระทบต่อเนื่อง รวมถึงการกำหนดมาตรการกำกับดูแลที่เป็นไปในแนวทางและมาตรฐานเดียวกันเพื่อปิดช่องว่างในการกำกับดูแล ขณะเดียวกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันจะเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะข้อมูลขององค์กรการเงินระหว่างประเทศขนาดใหญ่ที่มีสาขาในหลายประเทศ เพื่อป้องกันการเกิดวิกฤตครั้งใหม่ และมีแนวคิดในการปรับคณะกรรมการดูแลเสถียรภาพทางการเงินให้เป็นองค์กรเฝ้าระวังระหว่างประเทศ

๓) การดำเนินนโยบายการเงิน จะเพิ่มความสำคัญให้กับการรักษาเสถียรภาพของระบบการเงินทั้งระบบ ควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพของระดับราคาสินค้าและบริการ เพื่อลดความไม่สมดุลในระบบการเงินที่ถือเป็นต้นเหตุหลักของวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งที่ผ่านๆ มา แต่เนื่องจากยังไม่มีคำจำกัดความเสถียรภาพของระบบการเงินอย่างชัดเจนจึงทำให้วิธีการกำกับดูแลของแต่ละประเทศแตกต่างกันไป

(๓) กฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในช่วง ๒ - ๓ ทศวรรษที่ผ่านมาและแนวโน้มในอนาคต ชี้ให้เห็นว่าเกิดความไม่สมดุลของธรรมชาติและระบบนิเวศของโลก ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างรุนแรง ความตื่นตัวของประชาคมโลกต่อวิกฤตโลกร้อนนำไปสู่การสร้าง กฎ กติกาใหม่เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อการดำเนินชีวิต การค้า การลงทุน การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ

แม้ว่าเวทีระหว่างประเทศยังมีข้อถกเถียงต่อรองกันระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ในประเด็นความรับผิดชอบต่อการปล่อยก๊าซเรือนกระจก แต่ก็คาดว่าพันธกรณีและข้อตกลงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหลังการสิ้นสุดระยะแรกของการดำเนินการตามพิธีสารเกียวโต ในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ จะทำให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องมีส่วนร่วมในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากขึ้น รวมทั้งเผชิญกับข้อจำกัดและข้อเรียกร้องที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และผลกระทบต่อการค้า การลงทุนและวิถีชีวิตของประชากร

นอกจากมาตรการด้านการค้าที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมแล้ว กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วกำลังดำเนินมาตรการรูปแบบต่างๆ ทั้งมาตรการพหุภาคี และ มาตรการฝ่ายเดียวทั้งในลักษณะสมัครใจและบังคับ เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ได้แก่

- ๑) **การย้ายฐานการผลิตคาร์บอน** จากประเทศพัฒนาแล้วมาอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ทำให้ปริมาณคาร์บอนของประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วยังคงสามารถรักษารูปแบบการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยไว้เช่นเดิม ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อประเทศกำลังพัฒนาที่อาจถูกกดดันให้ต้องมีพันธกรณีเกี่ยวกับการรับภาระการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตที่ตนเองไม่ได้บริโภคในอนาคต
- ๒) **มาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกรายสาขา** เป็นการกำหนดระดับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกร่วมกันระหว่างผู้ผลิตของแต่ละประเภทอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ทั่วโลก และจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศสำหรับแต่ละประเภทอุตสาหกรรม โดยภาคอุตสาหกรรมใดสามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ต่ำกว่าระดับเป้าหมาย จะได้รับคาร์บอนเครดิตซึ่งสามารถนำไปซื้อขายในตลาดค้าคาร์บอนเครดิตได้ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในประเทศพัฒนาแล้วมีเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนา จึงมีแนวโน้มที่ประเทศกำลังพัฒนาจะเสียเปรียบหากแนวทางนี้มีข้อผูกพันทางกฎหมาย
- ๓) **มาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ (Nationally Appropriate Mitigation Action - NAMA)** เป็นมาตรการที่ดำเนินการด้วยความสมัครใจ บนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน การประชุมประเทศสมาชิกอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่กรุงโคเปนเฮเกนในเดือนธันวาคม ๒๕๕๒ (COP ๑๕) กำหนดให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องส่งรายการของ NAMA เพื่อขอรับการสนับสนุนจากกองทุนหรือความช่วยเหลือระหว่างประเทศในการดำเนินการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก อย่างไรก็ตาม โครงการและกิจกรรมความช่วยเหลือเหล่านี้จะต้องผ่านกระบวนการตรวจวัดและตรวจสอบที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ (Measurable, Reportable, and Verifiable - MRV) ปัจจุบันข้อกำหนดนี้ยังขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติและเป็นอุปสรรคต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศกำลังพัฒนา

๔) การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการทำลายป่า และความเสื่อมโทรมของป่าในประเทศกำลังพัฒนา (Reducing Emission from Deforestation in Developing Country : REDD) การทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของป่า ทำให้การปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มขึ้น การดำเนินมาตรการ REDD ของแต่ละประเทศมีความซับซ้อนของปัญหาแตกต่างกัน เนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวเพราะเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นและนโยบายป่าไม้ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ประเทศต่างๆ เห็นพ้องกันว่าต้องเร่งหาแนวทางในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการทำลายป่าและความเสื่อมโทรมของป่า โดยต้องดำเนินการด้วยความสมัครใจ คำนึงถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่น การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคการถ่ายทอดเทคโนโลยี และส่งเสริมมาตรการการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากจะช่วยลดก๊าซเรือนกระจกแล้ว ยังให้ประโยชน์ร่วมต่ออนุสัญญาาระหว่างประเทศอื่นๆ เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ถึงแม้ในปัจจุบันยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางดำเนินมาตรการ REDD แต่มีแนวโน้มว่าจะเป็นกลไกสำคัญในพันธกรณีต่อเนื่องหลังพิธีสารเกียวโตหมดวาระการบังคับใช้ในปี ๒๕๕๕

(๔) กฎระเบียบด้านสังคม เริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดความเคารพและรักษาคำมั่นต่อความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนได้เข้าไปมีบทบาทในเชิงการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศ ส่งผลให้ประเทศที่เข้มแข็งทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยและเคารพต่อสิทธิมนุษยชนสามารถสร้างภาพลักษณ์ความเชื่อมั่นต่อการค้าการลงทุนในประเทศและระหว่างประเทศได้ เช่น กรณีประเทศผู้ซื้อตั้งเงื่อนไขว่าสินค้านั้นจะต้องไม่ใช้แรงงานเด็ก ในการผลิต หรือที่มาของวัตถุดิบที่นำมาผลิตสินค้าจะต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของบุคคลหรือชุมชน และการเข้าไปลงทุนบริษัทข้ามชาติในประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงประเด็นสิทธิมนุษยชนนอกเหนือไปจากความได้เปรียบในด้านต้นทุน

ข้อผูกพันอันเกิดจากสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมและมีพันธกรณีก่อให้เกิดข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติ ต้องรายงานสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนแต่ละด้านต่อสหประชาชาติ การแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ และการปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐให้สอดคล้องกับพันธกรณีต่างๆ ได้แก่

- ๑) **ด้านสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง** ที่เน้นให้ทุกคนรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น เคารพสิทธิมนุษยชน สิทธิการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล มีความเสมอภาคทางสังคมและการแสดงความคิดเห็นและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะนโยบายที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง การคุ้มครองทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมต่างๆ รวมถึงการให้ความสำคัญต่อสิทธิชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลกิจการสาธารณะ ตลอดจนการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐโดยภาคประชาชน
- ๒) **ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม** การให้ความสำคัญกับการจัดบริการพื้นฐานทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา การเปิดพื้นที่เรียนรู้ให้กว้างขวางผ่านสื่อสร้างสรรค์ต่างๆ การใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการจัดสวัสดิการและการคุ้มครองทางสังคมจากครอบครัว ชุมชน และรัฐบาล อันจะนำไปสู่การมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น
- ๓) **ด้านสิทธิเด็ก** ตามหลักการพื้นฐาน ที่เด็กทุกคนจะต้องได้รับความสำคัญ ได้รับการดูแลและคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่แบ่งแยกทั้งในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา การมีชีวิตการอยู่รอด และการพัฒนาทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม รวมถึงการแสดงความคิดเห็น
- ๔) **ด้านการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี** การประกันว่าสตรีและบุรุษมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติและดูแลจากรัฐอย่างเสมอภาคกัน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพและความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ สิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจ้างงานและสิทธิด้านแรงงาน การป้องกันความรุนแรงต่อสตรีในสถานที่ทำงาน การปรับเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการปราบปรามการลักลอบค้าและแสวงหาประโยชน์ทางเพศ
- ๕) **ด้านสิทธิของคนพิการ** การเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การมีเสรีภาพในการตัดสินใจและความเป็นอิสระของบุคคล การไม่เลือกปฏิบัติ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเสมอภาค การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ของบริการต่างๆ ทางสังคม
- ๖) **ด้านการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ** คนทุกคนจะมีสิทธิในความเป็นพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและวัฒนธรรมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน
- ๗) **ด้านการต่อต้านการทรมาน** ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้ต้องขัง หรือผู้กระทำความผิดที่ต้องถูกลงโทษจะต้องได้รับความเป็นธรรม และได้รับการดูแลตามมาตรฐานและไม่ถูกกดขี่หรือถูกลงโทษจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลอื่นๆ ให้เจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างสาหัส

๑.๑.๒ การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง รวมทั้งภูมิภาคเอเชีย ซึ่งทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น การถ่ายเทอำนาจทางเศรษฐกิจจากประเทศอุตสาหกรรมในภูมิภาคตะวันตกมายังภูมิภาคเอเชียเริ่มต้นในช่วงทศวรรษที่ ๒๐ จากการเพิ่มบทบาทเศรษฐกิจญี่ปุ่นในเศรษฐกิจโลก และมีความต่อเนื่องในช่วงมหัศจรรย์แห่งเอเชีย โดยเฉพาะการขยายตัวทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (ฮ่องกง เกาหลี สิงคโปร์ และไต้หวัน) และอาเซียนในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ ขณะเดียวกันนโยบายการเปิดประเทศของจีน รัสเซีย และพลวัตการขยายตัวของบราซิลและอินเดีย ทำให้เศรษฐกิจโลกมีแนวโน้มพัฒนาไปสู่ความเป็นโลกหลายศูนย์กลางทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเงินในระยะปานกลาง

ความเร็วในการปรับตัวเข้าสู่การเป็นโลกหลายศูนย์กลางทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยพื้นฐานหลายประการ ได้แก่ วิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้วมากกว่าประเทศกำลังพัฒนาและประเทศเศรษฐกิจใหม่ ราคาน้ำมันและราคาสินค้าโภคภัณฑ์และสินแร่ต่างๆ ในตลาดโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก ซึ่งทำให้ผลประโยชน์และผลพลอยได้เกิดขึ้นกับประเทศในตะวันออกกลาง รัสเซีย และประเทศผู้ผลิตสินค้าที่เป็นวัตถุดิบ นอกจากนี้ ศูนย์กลางการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมโลกมีแนวโน้มโยกย้ายเข้าสู่ภูมิภาคเอเชียมากขึ้น เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ของห่วงโซ่การผลิตภายในภูมิภาค การมีทรัพยากรภายในภูมิภาคที่ทำให้ต้นทุนการผลิตถูกกว่า นโยบายการส่งเสริมของภาครัฐ การค้นคว้าและการริเริ่มนวัตกรรมที่ต่อเนื่อง และกำลังซื้อของประชากรในภูมิภาคเอเชียที่มีจำนวนมาก คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ ๖๐ ของประชากรโลก นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางในภูมิภาคเอเชียโดยเฉพาะในประเทศจีนและอินเดียจะเป็นปัจจัยเร่งกระบวนการปรับตัวเข้าสู่ภาวะโลกหลายศูนย์กลาง ทั้งนี้วิกฤตเศรษฐกิจโลกปี ๒๕๕๑ ได้เร่งให้เกิดการปรับตัวเร็วขึ้น เนื่องจากอุปสงค์ในสหรัฐฯ มีแนวโน้มลดลงขณะที่อุปสงค์ในประเทศจีน รัสเซีย บราซิล และอินเดีย และประเทศในภูมิภาคเอเชียเพิ่มขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ คาดว่าเศรษฐกิจโลกจะขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๔ - ๕ ต่อปี ในขณะที่เศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียจะขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๖ - ๗ ต่อปี

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาคต่างๆ ของโลก จะมีมากขึ้นและการรวมกลุ่มเศรษฐกิจที่สำคัญต่อประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้แก่ **การรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย** โดยกรอบการค้าเสรีของอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น และอินเดีย และ**การเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘** ซึ่งกลุ่มประเทศอาเซียนใหม่ ได้แก่ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม จะลดภาษีตามกรอบการค้าเสรีอาเซียนอย่างสมบูรณ์ และในกลุ่มประเทศอาเซียนจะมีความร่วมมือใหม่ๆ เช่น ความร่วมมือด้านการลงทุน การเปิดสาขาบริการ การจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงานเพื่อช่วยให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานได้เสรีมากขึ้น เป็นต้น จึงจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ซึ่งประเทศไทยต้องมีการเตรียมความพร้อมในหลายๆ ด้าน อาทิ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยต้องมีการปรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สามารถแข่งขันได้ทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะทักษะด้านภาษา ซึ่งอาเซียนเห็นพ้องกันในการกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาในการทำงานของอาเซียน สื่อถึงความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ การพัฒนาทักษะแรงงานให้มีความสามารถเคลื่อนย้ายไปทำงานในที่ต่างๆ รวมทั้งการทำความเข้าใจในวัฒนธรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังรวมถึงกลไกด้านอื่นๆ อาทิ การบริหารจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับภูมิภาคและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกันเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนของภูมิภาค

๑.๑.๓ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลกอย่างต่อเนื่อง ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุมานานกว่า ๔๐ - ๕๐ ปี เช่น ฝรั่งเศส สวีเดน สหรัฐอเมริกา อิตาลี และญี่ปุ่น ส่วนประเทศกำลังพัฒนา อาทิ เกาหลี สิงคโปร์ จีน อินโดนีเซีย บรูไน ไทย และเวียดนาม ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้วในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมา และในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ประชากรสูงอายุในโลกจะเพิ่มขึ้นอีก ๘๑.๘๖ ล้านคน ผลกระทบจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ ได้แก่ เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือเพื่อทดแทนกำลังแรงงานในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและสังคมของประเทศนั้นๆ เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็เกิดภาวะสมองไหล โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเข้มข้นมาเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีศักยภาพ ทักษะและความชำนาญ ควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดแคลน ความเข้มข้นของการใช้เทคโนโลยีจะขึ้นกับระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ โครงสร้างการใช้จ่ายงบประมาณเปลี่ยนแปลงไป ประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทำให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่นๆ ลดลง

๑.๑.๔ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก อุณหภูมิโลกที่สูงขึ้นส่งผลให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวน ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่รุนแรง อาทิ แผ่นดินไหว ดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด ในช่วง ๓๐ ปีที่ผ่านมา อุณหภูมิโลกสูงขึ้นโดยเฉลี่ย ๐.๒ องศาเซลเซียสต่อทศวรรษ ทำให้เกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งและทวีความรุนแรง ทั้งอุทกภัย วาตภัย และภัยแล้ง รวมทั้งไฟป่า เพราะความแห้งแล้งในหลายพื้นที่ เป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศในหลายพื้นที่ของโลกจะอ่อนแอ เพราะบาง และสูญเสียพันธุ์พืชและสัตว์ พื้นที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ โดยเฉพาะการสูญเสียพื้นที่ชายฝั่งเนื่องมาจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น นำไปสู่การย้ายถิ่นของประชากรที่อยู่อาศัยบริเวณชายฝั่งทะเล รวมทั้งสร้างความ

เสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐาน เขตท่องเที่ยว เขตอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนสูงบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ จะทำให้ภูมิภาคในเขตร้อนมีฤดูแล้งยาวนาน การระเหยของน้ำเพิ่มขึ้น ปริมาณน้ำที่เก็บกักลดลง และส่งผลกระทบต่อการขาดแคลนน้ำ การเพิ่มขึ้นของโรคระบาด อาทิ กลุ่มโรคมาลาเรีย และอหิวาตกโรค โดยเฉพาะในประเทศเขตนาน ซึ่งไม่เคยมีการระบาดของโรคดังกล่าวมาก่อน และมีความเสี่ยงจากโรคอุบัติใหม่ และอุบัติซ้ำเพิ่มขึ้น เช่น โรคซาร์ส ไข้หวัดนก โรคชิคุนกุนยาและโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ ๒๐๐๙ ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพของประชากร และส่งผลกระทบต่อผลิตภาพของกำลังแรงงาน และการสูญเสียทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรของโลก และความมั่นคงทางอาหาร ความแปรปรวนของภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ ทำให้ระดับคาร์บอนไดออกไซด์และอุณหภูมิสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อระบบการเพาะปลูกและปริมาณผลผลิตทางการเกษตรในหลายพื้นที่ของโลก โดยเฉพาะพืชอาหารได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง นอกจากนี้ ความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝน ภัยธรรมชาติที่รุนแรง และการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป จะสร้างความเสียหายสูงให้แก่ผลผลิตทางการเกษตรและธัญญาหารของโลก รวมทั้งกระทบต่อภาคสังคม อาทิ ปัญหาความยากจน การอพยพย้ายถิ่น และการแย่งชิงทรัพยากร

- ๑.๑.๕ ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานโลกมีแนวโน้มจะเป็นปัญหาสำคัญ** อัตราการใช้พลังงานของโลกในภาพรวมจะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด เนื่องจากการเติบโตของประเทศอุตสาหกรรมใหม่ เช่น จีน และอินเดีย ในขณะที่พลังงานฟอสซิลซึ่งเป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญของโลกมีอยู่อย่างจำกัด หากหาแหล่งพลังงานเสริมไม่เพียงพอ แนวโน้มราคาพลังงานจะมีความผันผวนอย่างรุนแรง ดังที่ราคาพลังงานได้เริ่มกลับเข้าสู่แนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากเศรษฐกิจโลกเริ่มฟื้นตัวจากวิกฤต ปัญหาความมั่นคงด้านพลังงานและราคาพลังงานจึงจะเป็นความเสี่ยงที่สำคัญอยู่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑

อย่างไรก็ตาม ปริมาณความต้องการพลังงานที่สูงขึ้นจะนำไปสู่การปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างมหาศาล ขณะเดียวกัน โลกก็ต้องลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพื่อรักษาอุณหภูมิของโลกให้อยู่ในระดับปลอดภัยไม่ให้สูงกว่า ๒ องศาเซลเซียส จึงเป็นเรื่องยากที่จะลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลง พร้อมกับการตอบสนองความต้องการพลังงานของโลกที่สูงขึ้น หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้พลังงาน และนำไปสู่การพัฒนาพลังงานทางเลือกเพิ่มขึ้น ความต้องการพืชพลังงานในโลกจึงมีแนวโน้มสูงขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง ความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรและอาหารเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มประชากรโลก รวมทั้งอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่คาดว่าจะสูงขึ้น โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย ได้แก่ อินเดีย จีน และทวีปแอฟริกา ขณะที่ปริมาณผลผลิตพืชอาหารโลกลดลง เนื่องจากข้อจำกัดด้านพื้นที่และศักยภาพของเทคโนโลยีที่มีอยู่ โดยเฉพาะข้าวมีจำกัด และไม่สามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้นกว่าปัจจุบันได้มากนัก ประกอบกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งอุทกภัยและภัยแล้งทำให้ปัญหาทวีความรุนแรง สร้างความเสียหายให้กับพื้นที่และผลผลิตทางการเกษตรของหลายประเทศ สถานการณ์ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงานในอนาคต ทำให้ผลผลิตอาหารสู่ตลาดลดลง ไม่เพียงพอับความต้องการของประชากรโลก หรือมีราคาสูงเกินกว่ากำลังซื้อโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยากจน อาจนำไปสู่การเกิดวิกฤตอาหารโลก

๑.๑.๖ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ทำให้ประเทศต่างๆ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากภาคอุตสาหกรรมไปเป็นภาคบริการและการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการทั้งด้านการเงิน การผลิตและการควบคุมคลังสินค้า เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารจะมีบทบาทเพิ่มขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ และเทคโนโลยีอื่นๆ ของศตวรรษที่ ๒๑ ได้แก่ นานาเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพ และเทคโนโลยีเกี่ยวกับการทำงานของสมองและจิต จะเริ่มมีบทบาทเพิ่มขึ้นเช่นกัน ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีเป็นโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การพัฒนาพลังงานและวัสดุต่างๆ จากพืช การทดแทนแรงงานด้วยเครื่องจักร การพัฒนาสุขภาพและศักยภาพในการทำงานของผู้สูงอายุ เป็นต้น ขณะเดียวกันก็อาจเป็นภัยคุกคาม เช่น การจารกรรมข้อมูลธุรกิจหรือข้อมูลส่วนบุคคล การล้นไหลของวัฒนธรรมอย่างไร้พรมแดน การใช้สื่อเผยแพร่ข้อมูลเท็จ อาวุธเคมีและอาวุธชีวภาพ รวมทั้งเทคโนโลยีอื่นๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือของการก่อการร้าย เป็นต้น จึงเป็นความท้าทายในการพัฒนาซึ่งประเทศที่พัฒนาเทคโนโลยีช้าจะกลายเป็นผู้ซื้อและมีผลิตภาพต่ำกว่าประเทศอื่นๆ และไม่สามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งได้ รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคมก็เป็นช่องว่างที่จะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา

๑.๑.๗ การก่อการร้ายสากลเป็นภัยคุกคามประชาคมโลก การก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติมีแนวโน้มขยายตัวทั่วโลกและรุนแรง มีรูปแบบและโครงข่ายที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยใช้ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมเป็นปัจจัยสนับสนุน เกิดกระแสการป้องกันการก่อการร้ายทั่วโลก องค์การสหประชาชาติได้

เข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาภัยคุกคามจากการก่อการร้าย อาทิ การจัดทำอนุสัญญาตลอดจนพิธีสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับแนวทางแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายสากลให้ประเทศสมาชิกถือปฏิบัติให้สอดคล้องกัน ขณะที่สหรัฐอเมริกา มีมาตรการที่เข้มงวดส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการและต้นทุนด้านการส่งออกของผู้ประกอบการไทย ดังนั้น การสร้างความร่วมมือภายใต้กรอบต่างๆ ต้องเตรียมความพร้อมและความร่วมมือระหว่างกันในการควบคุมปัจจัยที่เกื้อหนุนการก่อการร้ายระหว่างประเทศ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติ

๑.๒ การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ การติดตามประเมินผลการพัฒนาประเทศ ในระยะ ๓ ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ พบว่า ประเทศไทยเผชิญการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเมือง และการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศที่ส่งผลถึงความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทย และสภาพแวดล้อมของการพัฒนาในช่วงต่อไป ได้แก่

๑.๒.๑ สังคมไทยน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างกว้างขวาง ในระยะ ๓ ปีของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของภาคีพัฒนากระจายไปทุกภาคส่วน โดย**ภาครัฐ**ได้ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางและขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาล วางระเบียบต่างๆ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านการคลัง และรักษาเสถียรภาพระบบสถาบันการเงิน ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลระหว่างการพึ่งเศรษฐกิจในประเทศกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพื่อลดผลกระทบจากความผันผวนของเศรษฐกิจโลก **ภาคธุรกิจเอกชน** ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองใช้วัตถุดิบในประเทศและภูมิปัญญาท้องถิ่น ลงทุนขยายกิจการอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังของตนเอง การแบ่งผลกำไรคืนสู่สังคมและดูแลพนักงานอย่างมีคุณธรรม **ภาคเกษตร** เกษตรกร เน้นการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือน ขณะที่**ชุมชน** เน้นการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง พัฒนาวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิต ผ่านกระบวนการจัดทำแผนชุมชน แผนชุมชนที่มีคุณภาพ เป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้เข้มแข็ง สำหรับ **ภาคประชาชน** รู้จักและเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ โดยมีความเข้าใจหลักความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขการมีความรู้ การมีคุณธรรมอยู่ในเกณฑ์สูงถึงร้อยละ ๗๕ - ๘๕ ส่วนความเข้าใจในหลักความมีเหตุผลมีสัดส่วนร้อยละ ๔๔ นอกจากนี้ **ภาครัฐยังได้ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ และการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง** อาทิ การพัฒนาหลักสูตรทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและ

การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย และการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เริ่มจากการนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง โดยสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนเป็นผู้ที่มี อิทธิพลสูงต่อการชักจูงให้เกิดการปฏิบัติ ประเด็นที่ยังต้องเร่งดำเนินการ ได้แก่ การ สร้างความรู้ ความเข้าใจในกลุ่มวัยรุ่นที่ยังยึดการบริโภคนิยม และความ สะดวกสบายในชีวิตประจำวัน นักธุรกิจบางกลุ่มยังขาดความมั่นใจในการนำ เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้

๑.๒.๒ การเปลี่ยนแปลงสถานะทางเศรษฐกิจ

(๑) เศรษฐกิจไทยมีภูมิคุ้มกันด้านการเงินจากการพัฒนาระบบบริหาร ความเสี่ยงอย่างต่อเนื่องหลังจากวิกฤติปี ๒๕๔๐ การเพิ่มแรง ขับเคลื่อนจากภาคเศรษฐกิจในประเทศ และการใช้พลังงานทดแทน เพิ่มขึ้น เศรษฐกิจไทยในปี ๒๕๕๒ ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลก ไม่มากนัก เสถียรภาพอยู่ในเกณฑ์ดี แม้หนี้สาธารณะจะเพิ่มขึ้นจากการดำเนิน มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจในโครงการต่างๆ ของรัฐบาล ทำให้ปี ๒๕๕๒ มีหนี้ สาธารณะคงค้างรวม ๔,๐๐๑,๙๔๒ ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๕ ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อยู่ในกรอบเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ที่กำหนดไว้ไม่เกินร้อยละ ๕๐ อัตราเงินเฟ้อและอัตราการว่างงาน อยู่ในระดับต่ำ การเกินดุลบัญชีเดินสะพัดและจำนวนเงินทุนสำรองระหว่าง ประเทศอยู่ในระดับสูง โครงสร้างเศรษฐกิจไทยหันมาพึ่งภาคเศรษฐกิจใน ประเทศมากขึ้น โดยสัดส่วนอุปสงค์ในประเทศต่อภาคเศรษฐกิจระหว่าง ประเทศคิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๓ บรรลุเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ที่กำหนดไว้ร้อยละ ๗๕.๐ ก่อนถึงปีสุดท้ายของแผน

นอกจากนี้ รัฐบาลได้วางรากฐานการสร้างความมั่นคงด้านพลังงาน โดยจัดหา ปิโตรเลียมเพื่อใช้ภายในประเทศ จัดหาพลังงานไฟฟ้าและส่งเสริมพลังงาน ทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานจากขยะ การผลิตก๊าซชีวภาพ พลังงานชีวมวล การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ การพัฒนาและส่งเสริมการใช้เชื้อเพลิง ชีวภาพ ควบคู่กับการส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ การอนุรักษ์ พลังงาน และส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนเพื่อลดการนำเข้าน้ำมัน อาทิ น้ำมันแก๊สโซฮอล์ มีการใช้อยู่ที่ ๑๒.๒ ล้านลิตรต่อวัน เพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๑ ร้อยละ ๓๒.๒ มีสถานีบริการ รวม ๔,๒๓๕ แห่ง เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๔ และ น้ำมันไบโอดีเซล ในปี ๒๕๕๒ ยอดการใช้ ปี ๕ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๑๔.๗ มี สถานีบริการ ๓,๕๘๒ สถานี

- (๒) **เสถียรภาพด้านการคลังเป็นปัจจัยเสี่ยงในระยะต่อไป** ภาระหนี้สาธารณะที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจากการดำเนินมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ หลังจากประเทศไทยได้รับผลกระทบจากวิกฤตการเงินโลกตั้งแต่ช่วงไตรมาสที่ ๔ ของปี ๒๕๕๑ สภาพเศรษฐกิจของไทยชะลอตัวตามเศรษฐกิจโลก ทำให้การจัดเก็บภาษีไม่ได้ตามที่ประมาณการไว้รัฐบาล ในขณะที่รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินมาตรการด้านการคลังเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและลดผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจ และลงทุนเพื่อวางรากฐานการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในอนาคตภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ฐานการคลังของประเทศจึงขาดดุลและหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ หนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อาจจะเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ ๕๖ ในขณะที่ภาระการใช้จ่ายของรัฐที่เกิดขึ้นจากนโยบายสังคม การชำระหนี้ และการโอนงบประมาณให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมากขึ้น จึงเป็นข้อจำกัดด้านการคลังที่ต้องบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืนด้านการคลังในระยะยาว

ส่วนภาคการเงินมีความเข้มแข็งภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจไทยในปี ๒๕๔๐ ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน และบทบาทของตลาดตราสารหนี้ได้เพิ่มขึ้นมากกว่าการให้สินเชื่อของธนาคารและตลาดหลักทรัพย์ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จะเป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงตามแผนพัฒนาระบบสถาบันการเงินระยะที่ ๒ (ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๗) ซึ่งจะส่งเสริมให้ระบบสถาบันการเงินไทยมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง สามารถให้บริการทางการเงินให้กับประชาชนได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนมีความเป็นธรรมและโปร่งใสในการให้บริการ ซึ่งจะเพิ่มการแข่งขันของสถาบันการเงินจากจำนวนธนาคารที่เพิ่มขึ้น และการส่งเสริมสถาบันการเงินที่ให้สินเชื่อระดับจุลภาค อาทิ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการทางการเงินได้ทั่วถึงและหลากหลายโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยและหน่วยธุรกิจขนาดเล็ก เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่น และแผนพัฒนาตลาดทุนไทย (ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖) ซึ่งเน้นการเพิ่มการแข่งขันของการให้บริการเพื่อลดต้นทุนทางการเงิน การเชื่อมโยงกับตลาดต่างประเทศ และการเปลี่ยนสภาพตลาดหลักทรัพย์เป็นนิติบุคคล

- (๓) **ศักยภาพทางเศรษฐกิจต้องพึ่งภาคบริการและเศรษฐกิจสร้างสรรค์** ในอดีตภาคอุตสาหกรรมมีการเจริญเติบโตสูง โดยเฉพาะกลุ่มเครื่องจักรและอุปกรณ์ สินค้าอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ และกลุ่มยานยนต์ และเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญ แต่ต้องพึ่งวัตถุดิบ ทุนองค์ความรู้ และเทคโนโลยีจากภายนอกประเทศ ส่งผลให้โครงสร้างอุตสาหกรรมไทยมีความเปราะบางต่อ

การเปลี่ยนแปลงภายนอกที่ไม่สามารถควบคุม ในช่วงที่ผ่านมาอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นได้สูญเสียความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศที่มีต้นทุนการผลิตที่ราคาถูกลงกว่า สัดส่วนการส่งออกของประเทศไทยในตลาดโลกจึงไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้มากอย่างในอดีต นอกจากนั้น การลงทุนในภาคอุตสาหกรรมเริ่มมีข้อจำกัดจากกฎ ระเบียบด้านสิ่งแวดล้อม การยอมรับจากชุมชน และการดำเนินการตามขั้นตอนของรัฐธรรมนูญซึ่งยังไม่มีกลไกที่ครบถ้วน

ภาคเกษตร ถึงแม้ประเทศไทยจะยังเป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตร แต่ประสิทธิภาพการผลิตของภาคเกษตรได้รับผลกระทบจากฐานทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ระบบการผลิตภาคเกษตรยังต้องพึ่งปัจจัยการผลิตจากต่างประเทศ ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง ขณะที่พื้นที่การเกษตรมีจำกัดและถูกใช้ไปเพื่อกิจการอื่น รวมทั้งมีปัญหาชาวต่างชาติอาศัยช่องว่างของกฎหมายเข้ามาครอบครองที่ดิน เกษตรกรรม ส่งผลให้คนไทยสูญเสียสิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินและแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง ส่วนการเชื่อมโยงผลผลิตเกษตรกับภาคอุตสาหกรรมเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่ายังอยู่ในวงจำกัดและล่าช้า เนื่องจากการพัฒนาเป็นแบบแยกส่วน ขาดการรวมกลุ่มอย่างเป็นระบบ

สำหรับภาคบริการและการท่องเที่ยว แม้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจโลกและความไม่สงบภายในประเทศ แต่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ และมีโอกาสพัฒนาเป็น “ศูนย์กลางการบริการและการท่องเที่ยว” ของภูมิภาค เนื่องจากการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโลกสู่สังคมผู้สูงอายุ จะเป็นโอกาสของไทยเนื่องจากมีความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ประเทศไทยยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ และมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม และสปาที่มีมาตรฐานสูง บริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพขยายตัวอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์มีบทบาทมากขึ้นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจทั้งสินค้า บริการที่มีการสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่ามากขึ้น และการทำธุรกิจที่ต้องใช้ความสร้างสรรค์สูงโดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่น สาขาภาพยนตร์ อนิเมชัน การเขียนซอฟต์แวร์และเกมส์คอมพิวเตอร์ แฟชั่น เป็นต้น

๑.๒.๓ การเปลี่ยนแปลงสภาวะด้านสังคม

- (๑) **โครงสร้างประชากรไทยมีสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง ภาวะอนามัยเจริญพันธุ์รวมอยู่ต่ำกว่าระดับทดแทน ประชากรผู้สูงอายุมีสัดส่วนร้อยละ ๑๑.๙ ในปัจจุบัน และจะเพิ่มเป็นร้อยละ ๑๔.๘ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ๑๑ ซึ่งถือว่าในช่วงแผนฯ ๑๑ ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วและจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี ๒๕๖๔ ผู้สูงอายุหญิงมีสัดส่วนมากกว่าเพศชาย คือ ๕๕ : ๔๕ และจะแตกต่างกันมากขึ้นตามกลุ่มอายุที่สูงขึ้น เพราะประชากรหญิงมีอายุยืนยาวกว่าชาย แนวโน้มการกระจายโครงสร้างประชากรตามภาคต่างๆ พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดถึงเกือบ ๑ ใน ๓ ของประชากรสูงอายุทั้งประเทศ ส่วนกรุงเทพมหานครจะมีการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว สำหรับโครงสร้างประชากรวัยเด็กมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๒๐.๕ ในปัจจุบันเหลือร้อยละ ๑๘.๓ ในปี ๒๕๕๙ เป็นผลมาจากภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยที่ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวทำให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จากสัดส่วนประชากรเด็ก : แรงงาน : ผู้สูงอายุ ร้อยละ ๒๐.๕ : ๖๗.๖ : ๑๑.๙ ในปี ๒๕๕๓ เป็นร้อยละ ๑๘.๓ : ๖๖.๙ : ๑๔.๘ ในปี ๒๕๕๙**
- (๒) **การพัฒนาประเทศมีแนวโน้มต้องเผชิญกับภาวะถดถอยเนื่องจากผลิตภาพแรงงานต่ำและขาดแคลนกำลังคนในอนาคต จากการที่โครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ภาคเกษตรกรรมประสบปัญหาแรงงานส่วนใหญ่สูงอายุ ขาดแรงงานวัยหนุ่มสาวทดแทน ส่งผลกระทบทางลบต่อผลิตภาพการผลิตของประเทศ รวมทั้งมีเงื่อนไขภายนอกที่จะเป็นภัยคุกคามต่อการพัฒนาคุณภาพคน หากขาดการบริหารจัดการที่เหมาะสม อาทิ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการหลั่งไหลขององค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรมต่างชาติที่ขาดการกลั่นกรอง ขณะที่โครงสร้างตลาดแรงงานไม่สมดุลระหว่างความต้องการและการผลิตกำลังคนของประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานจบใหม่ในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าในสาขาวิชาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เกิดปัญหาคนว่างงานควบคู่กับการขาดแคลนกำลังคนเฉพาะสาขา**
- (๓) **สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมเมืองมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเครือญาติสู่สังคมปัจเจกมากขึ้น ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไป คนไทยเริ่มมีพฤติกรรมเป็นปัจเจกหรือเป็นส่วนตัวมากขึ้นอย่างชัดเจน เช่น มีการกำหนดมาตรฐานส่วนตัว ค่านิยมส่วนตัว การดำเนินชีวิตเป็นส่วนตัว และมีความต้องการเป็น**

ส่วนตัว เป็นต้น วิถีชีวิตมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ขาดการปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน โครงสร้างครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว ครัวเรือนที่อยู่ด้วยกันแบบไม่ใช่ญาติ และครัวเรือนที่มีอายุรุ่นเดียวกัน สองรุ่น และรุ่นกระโดด (ตายาย - หลาน) หรือครัวเรือนที่เป็นเพศเดียวกัน พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่มีเวลาในการอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง คนวัยหนุ่มสาวขาดเป้าหมายในการสร้างครอบครัวร่วมกัน ในช่วงที่ผ่านมาครัวเรือนมีการหย่าร้างหรือแยกกันอยู่เพิ่มขึ้นจาก ๔.๔ คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี ๒๕๔๔ เป็น ๕.๐ คู่ต่อพันครัวเรือน ในปี ๒๕๕๐ ขณะที่อัตราการแยกกันอยู่ได้เพิ่มจาก ๒๐.๗ รายเป็น ๒๓.๑ รายต่อประชากร ที่เคยสมรสแล้วพันคนในช่วงเวลาเดียวกัน ตามลำดับ

- (๔) **คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพ แต่มีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษา และสติปัญญาของเด็ก ผลผลิตในวัยแรงงานต่ำ และประชาชนยังมีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย** การพัฒนาที่ผ่านมาได้ช่วยให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้น ทำให้ระดับการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น ในปี ๒๕๕๑ จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรวัย ๑๕ ปีขึ้นไปเพิ่มเป็น ๘.๙ ปี แต่คุณภาพการศึกษายังมีปัญหามาก โดยคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดลงจากร้อยละ ๓๙.๐ ในปี ๒๕๕๐ เป็นร้อยละ ๓๒.๒ ในปี ๒๕๕๒ และยังคงต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ร้อยละ ๕๕ ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานในปี ๒๕๕๒ พบว่านักเรียนบางกลุ่มยังมีความสามารถต่ำกว่าเกณฑ์ คือ ด้านการอ่านร้อยละ ๗.๒ ด้านการเขียนร้อยละ ๑๗.๗ และด้านการคิดคำนวณร้อยละ ๒๒.๓ คนไทยเกือบร้อยละ ๖๐ ของผู้ที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป ไม่สามารถคิดเป็น ทำเป็น ทำให้ขาดทักษะในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ กลุ่มวัยเด็กมีพัฒนาการด้านความสามารถทางเชาว์ปัญญา และความฉลาดทางอารมณ์ค่อนข้างต่ำ ขณะที่กลุ่มวัยทำงานยังมีผลิตภาพต่ำ อายุขัยเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้น เป็น ๗๕.๖ ปี แต่มีปัญหาเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้ ๕ อันดับแรกสูงขึ้นในทุกโรค ทั้งโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดในสมองตีบ โรคหัวใจ และมะเร็ง โดยเฉพาะกลุ่มวัยสูงอายุ เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น อาทิ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน และโรคหัวใจ ส่งผลต่อการค่าใช้จ่ายการรักษาพยาบาลของภาครัฐในอนาคต
- (๕) **ประชาชนมีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตด้านสุขภาพที่ต่ำถึง** จากการพัฒนาระบบหลักประกันสุขภาพ ทำให้คนไทยมีหลักประกันสุขภาพ จำนวน ๖๒,๓๖๐,๐๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๔๗ ของประชากรผู้มีสิทธิทั่วประเทศ

ส่วนการคุ้มครองด้านอื่นๆ ที่ได้ดำเนินการ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การให้ความคุ้มครอง ส่งเสริมสิทธิประโยชน์คนไทยและแรงงานไทย และริเริ่มจัดทำกองทุนการออมแห่งชาติ เป็นกองทุนการออมระยะยาวเพื่อผู้สูงอายุ

- (๖) **ครอบครัวไทยทำหน้าที่เป็นโครงข่ายคุ้มครองของสังคมได้ไม่เต็มศักยภาพ** ระบบครอบครัวไทยมีความเปราะบางทั้งจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ กระแสโลกาภิวัตน์ และความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ครอบครัวไทยเปลี่ยนจากการอยู่ร่วมกันของ พ่อ แม่ ลูก หลาน ที่มีการสืบทอดมรดกทั้งวิถีการดำรงชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรม และทรัพย์สิน กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีน้อยลง ขาดกลไกการอบรมที่เชื่อมโยงกันในลักษณะบ้าน วัด โรงเรียน ส่งผลให้ขาดพื้นฐานที่ดีที่จะเป็นปัจจัยหล่อหลอมให้เกิดการพัฒนาทางกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ
- (๗) **เด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดียาเสพติดมากขึ้น** ในช่วง ๓ ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ เด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีสัดส่วน ๕.๐๒ - ๕.๓๙ คดีต่อเด็กพันคน สูงกว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ - ๙ ที่มีสัดส่วน ๓.๓๔ - ๕.๐๕ โดยคดียาเสพติดเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก ๘,๘๐๓ คดี ในปี ๒๕๔๙ เพิ่มขึ้นเป็น ๑๒,๓๕๒ คดี ในปี ๒๕๕๒ สำนักงานสถิติแห่งชาติ รายงานการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ พบว่า ประชาชนร้อยละ ๓๗.๕ เห็นว่ายังมีปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน/หมู่บ้านเพิ่มขึ้น ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในโรงเรียน สถานศึกษา เพิ่มขึ้นอย่างน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะโรงเรียนสถาบันการศึกษาในเขตกรุงเทพฯ มีปัญหายาเสพติดมากที่สุด รองลงมาคือภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ และภาคเหนือ ยาเสพติดมีส่วนทำลายพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสมอง ของเด็กและเยาวชน จึงเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อสังคมไทย เมื่อเยาวชนที่จะเป็นกำลังแรงงานใหม่ทดแทนผู้สูงอายุ มีคุณภาพด้อยลง ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว
- (๘) **วิถีชีวิตไทยมีการเปลี่ยนแปลงเชื่อมโยงวิถีชีวิตไทยเข้ากับวัฒนธรรมจากนานาชาติอย่างมีประสิทธิผล** ที่มีความหลากหลายมากขึ้น เศรษฐกิจและสังคมโลกที่ได้ปรับเปลี่ยนจาก “สังคมเกษตรกรรม” สู่ “สังคมอุตสาหกรรม” และ “สังคมฐานความรู้” ทำให้วัฒนธรรมของโลกแพร่เข้าสู่ประเทศไทยผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์อย่างรวดเร็วเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ

วัฒนธรรมไทยทั้งทางด้านวิถีชีวิต ทศนคติ ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กระบวนการเรียนรู้ และพฤติกรรมกรการบริโภค คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวมากขึ้น มีแนวโน้มสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านโลกโซเชียล เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยมากมายในรูปแบบของการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน ขณะที่วัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นไทยไม่สามารถแสดงบทบาทที่ชัดเจน

- (๙) **สังคมไทยให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและระบบธรรมาภิบาลมากขึ้น ส่งผลให้ภาคเอกชนเริ่มดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมเพิ่มขึ้น** โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย รวมถึงในช่วงปลายแผนฯ ๑๐ ได้มีการสนับสนุนการดำเนินการในรูปแบบกิจการเพื่อสังคมให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางการลงทุนใหม่ของการประกอบธุรกิจเพื่อการเจริญเติบโตของภาคสังคม นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และสังคมที่มีความเท่าเทียม ยุติธรรม และมีปัญญามากขึ้น โดยการดำเนินการมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตสินค้าและหรือให้บริการเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาชุมชน สังคมและหรือสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยไม่ได้มีเป้าหมายในการสร้างกำไรสูงสุด กิจการเพื่อสังคมที่มีการดำเนินการอยู่แล้วและประสบความสำเร็จ มีทั้งก่อตั้งจากธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ชุมชน และผู้ประกอบการรายย่อย อาทิ บริษัทไทยคราฟท์ แฟร์เทรด ซึ่งขายสินค้าหัตถกรรมของชุมชนทั่วประเทศ เน้นการรักษาวัฒนธรรม และการพัฒนาความสามารถในการผลิตและพึ่งตนเอง โครงการดอยตุงซึ่งดำเนินการพัฒนาเพื่อให้คนบนดอยตุงสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ โดยไม่ทำลายความสมดุลของธรรมชาติและยังคงไว้ซึ่งธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของวัฒนธรรมตน สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ซึ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองให้ดียิ่งขึ้น

- (๑๐) **ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรและโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรนำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งในสังคม** ผลการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้สัดส่วนคนยากจนในประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๔๒.๒ หรือ ๒๒.๑ ล้านคน ในปี ๒๕๓๑ เหลือร้อยละ ๘.๕ หรือ ๕.๔ ล้านคน ในปี ๒๕๕๐ แต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่มีโอกาสและรายได้สูง ทำให้สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยร้อยละ ๑๐ ของประชากร กับกลุ่มคนจนร้อยละ ๑๐ ของประชากร มีความแตกต่างกันถึง ๒๒.๘ เท่า ในปี ๒๕๕๒ ในขณะที่ผ่านมารัฐบาลได้พยายามแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ผ่านนโยบายต่างๆ อาทิ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และนโยบายการให้สินเชื่อเพื่อกระตุ้นให้เกิดการใช้จ่าย ขณะที่กระแสบริโภค

นิยมและพฤติกรรมการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยและการมัวเมาในอบายมุข ทำให้ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในสังคม และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ อาทิ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน คนยากจนขาดโอกาสทางการศึกษา การรับรู้ข่าวสาร และอำนาจต่อรอง การประท้วง การใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม และยาเสพติด เป็นปัจจัยลดทอนความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางสังคม และทำให้ประชาธิปไตยอ่อนแอ

(๑๑) กลุ่มชนชั้นกลางมีความสำคัญต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศแต่ยังมีสัดส่วนน้อยเพียงร้อยละ ๓๒ ของผู้มีงานทำทั่วประเทศ การพัฒนาประเทศกว่า ๕๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้ให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก อาทิ โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น โครงสร้างพื้นฐานก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากเกษตรกรรมเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตขนาดใหญ่เพื่อจำหน่าย การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเกษตรกรรมสู่การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ตลอดจนการเกิดขึ้นของชนชั้นกลาง ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา และความอยู่รอดของประเทศ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความรู้ เป็นกำลังแรงงานของทุกอาชีพ สามารถดำเนินกิจกรรมและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ อาทิ นักวิชาชีพ เทคนิค ผู้บริหารจัดการ เสมียนและพนักงานขาย แม้จะมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นในระยะที่ผ่านมา แต่ยังมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับผู้มีงานทำทั่วประเทศจากร้อยละ ๓.๖๗ ในปี ๒๕๐๓ เป็นร้อยละ ๓๒.๕๑ ในปี ๒๕๕๒ ขณะที่ส่วนแบ่งรายได้ของแรงงานกลุ่มนี้มีเกือบร้อยละ ๕๘ ร่วงลงมาเป็นกลุ่มคนรายได้อีกครองรายได้ร้อยละ ๔๑ และกลุ่มแรงงานยากจนได้อีกครองรายได้ไม่ถึงร้อยละ ๒ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนชั้นกลางมีความสำคัญต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ

(๑๒) สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนได้จากคนในสังคมมีความถึในการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหามากขึ้นทั้งปัญหาในระดับครอบครัว การแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชุมชน และปัญหาความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ขณะที่กระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาคืบคลานช้า เพราะผู้ที่ใช้ความรุนแรงมักเกิดจากการขาดความยับยั้งชั่งใจ มีพฤติกรรมเลียนแบบหรืออาจเกิดจากการเลี้ยงดูของครอบครัวและชุมชน ขาดการใช้เหตุใช้ผล ขาดความเอื้อเฟื้อ เอื้ออาทร ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคน และสังคมไทยในอนาคต

๑.๒.๔ การเปลี่ยนแปลงสภาวะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- (๑) **ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเสื่อมโทรม** แม้การพัฒนาในระยะที่ผ่านมา จะทำให้พื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๑๘.๐ ของพื้นที่ทั้งประเทศ ในปี ๒๕๕๐ เป็นร้อยละ ๑๙.๖ ในปี ๒๕๕๒ สูงกว่าเป้าหมายแผนฯ ๑๐ ที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๘ ของพื้นที่ประเทศ พัฒนาพื้นที่ชลประทานได้ ๒๘.๓๕ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๓ ของพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร อย่างไรก็ตาม พื้นที่ป่าไม้โดยรวมของประเทศมีเพียงร้อยละ ๓๓.๔ ของพื้นที่ประเทศในปี ๒๕๕๑ ต่ำกว่าเกณฑ์ที่จะรักษาสอดคล้องของระบบนิเวศ พื้นที่ป่าต้นน้ำอยู่ในชั้นวิกฤตถึง ๑๔ ล้านไร่ ขณะที่ปัญหาคุณภาพดินเสื่อมโทมร้อยละ ๖๐ สำหรับปัญหาการขาดแคลนน้ำ มีปริมาณน้ำต้นทุนเพียง ๒ ใน ๓ ของความต้องการใช้น้ำเท่านั้น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพมีแนวโน้มสูงขึ้นจากกิจกรรมมนุษย์ การกัดเซาะชายฝั่งอยู่ในภาวะวิกฤตในพื้นที่หลายแห่ง โดยเฉพาะบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยามีแนวโน้มถูกกัดเซาะเพิ่มขึ้นใน ๒๒ จังหวัดรอบอ่าวไทย ด้านมลภาวะ พบว่ามีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์สู่บรรยากาศ ๑๙๓,๗๘๙ พันตัน หรือร้อยละ ๙๘ ของการปล่อยสารมลพิษทางอากาศทั้งหมดเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหาโลกร้อน น้ำบาดาลมีการปนเปื้อนจากสารเคมีที่เป็นอันตรายในหลายพื้นที่ ขยะมูลฝอยชุมชนได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องเพียงร้อยละ ๓๘ และมีอัตราการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ร้อยละ ๒๓ ส่วนของเสียอันตรายมีประมาณ ๑.๘๖ ล้านตัน ในปี ๒๕๕๑ มาจากภาคอุตสาหกรรมร้อยละ ๗๘ และการเกิดอุบัติเหตุจากสารเคมีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น
- (๒) **การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลซ้ำเติมให้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น** การเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่เริ่มปรากฏ กล่าวคือ ภาคกลางเขตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและภาคอีสานตอนล่างมีอุณหภูมิสูงขึ้น ปริมาณฝนในระยะ ๒๐ ปีข้างหน้ามีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ ภาวะโลกร้อนจะทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน์ทางทะเล ชายฝั่ง พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าไม้ รวมไปถึงการกัดเซาะชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง หลายพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน และผู้มีอาชีพทำประมงน้ำกร่อยได้รับผลกระทบโดยตรงหากไม่ได้รับการป้องกัน และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมีความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคม การเกิดภัยพิบัติและน้ำท่วมฉับพลันบ่อยครั้ง พื้นที่เสี่ยงต่ออุทกภัยและวาตภัยเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ปัจจัยการผลิตของภาคเกษตรทั้งที่ดินและน้ำมีปริมาณและคุณภาพลดลง

- (๓) **ภาวะโลกร้อนจะส่งกระทบต่อการผลิตภาคเกษตร เกิดความยากจน การย้ายถิ่น และการบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น** ผลกระทบจากภัยธรรมชาติอันเกิดจากความแปรปรวนของภูมิอากาศ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตรคิดเป็นมูลค่ากว่าสี่พันล้านบาทต่อปี การสูญเสียผลผลิตทางการเกษตรจากการเกิดภัยแล้งยาวนานหรือน้ำท่วมซ้ำซากส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรที่ต้องประสบปัญหาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน หรือต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ขณะที่ผลผลิตตกต่ำ เกิดการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยนำไปสู่การบุกรุกที่ป่าเพิ่มขึ้น ขณะที่ระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้นและปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งนำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน ส่งผลให้ประชาชนต้องย้ายถิ่นฐาน เกิดความขัดแย้งแย่งชิงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และมีความซับซ้อนยากแก่การแก้ไข
- (๔) **ประเทศไทยยังพึ่งพลังงานจากต่างประเทศในสัดส่วนสูง ทำให้ขาดความมั่นคงทางด้านพลังงาน** ระดับการพึ่งพาการนำเข้าพลังงานเชิงพาณิชย์ขั้นต้นของประเทศไทยในปี ๒๕๕๒ เท่ากับ ๙๒.๕ เทียบเท่ากับบาร์เรลน้ำมันดิบต่อวัน หรือร้อยละ ๕๖ ของการใช้ ขณะเดียวกัน ราคาน้ำมันดิบของโลกสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากแนวโน้มความต้องการของจีนและอินเดีย ประกอบกับปริมาณการผลิตน้ำมันของโลกมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการค้นพบแหล่งน้ำมันแห่งใหม่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยและค่าใช้จ่ายของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การพัฒนาพลังงานทดแทนของไทยยังมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ และอยู่ระหว่างศึกษาวิจัย ขณะที่การพัฒนาโครงการด้านพลังงานในอนาคตจะทำได้ยาก และต้องใช้เวลาในการเตรียมการ เนื่องจากจำเป็นต้องผ่านกระบวนการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย รวมทั้งผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และประชาชนทั่วไปตามกฎหมายกำหนด
- (๕) **ประเทศไทยยังมีความมั่นคงด้านอาหาร แม้จะต้องเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและความต้องการพืชพลังงาน** ผลผลิตเกษตรมีเพียงพอสำหรับการบริโภคและส่งออก แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกไปสู่พืชพลังงานเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปาล์มน้ำมัน และมันสำปะหลัง แต่ยังไม่ส่งผลกระทบต่อการผลิตพืชอาหารสำคัญในภาพรวมของประเทศ เช่น ข้าวนาปีที่มีพื้นที่การผลิตไม่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการพัฒนาระดับคุณภาพระบบการผลิตของภาคการเกษตรในอนาคต รวมถึงแนวนโยบายภาคเกษตรของประเทศที่ให้ความสำคัญในการเลือกส่งเสริมการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงานอย่างสมดุล

๑.๒.๕ การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศต้องแก้ไข โดยเฉพาะเสถียรภาพทางการเมือง และการคอร์รัปชัน จากดัชนีธรรมาภิบาลที่จัดทำโดยธนาคารโลก พบว่า คะแนนเสถียรภาพทางการเมืองลดลงจาก ๑๗.๓ ในปี ๒๕๕๐ เป็น ๑๒.๙ ในปี ๒๕๕๑ เนื่องจากความไม่สงบและความขัดแย้งภายในประเทศ รวมทั้งปัญหาการเมืองและปัญหาชายแดนทางภาคใต้ นอกจากนี้ คะแนนภาพลักษณ์การคอร์รัปชันช่วง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒ มีคะแนนอยู่ระหว่าง ๓.๓ - ๓.๕ คะแนน ต่ำกว่าปีสุดท้ายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ที่มีคะแนน ๓.๖ คะแนนการคอร์รัปชันกระจายไปในวงกว้าง ขั้วซ้อนและเชื่อมโยงทุกวงการทั้งภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ขณะที่การบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ประเทศมีต้นทุนการพัฒนาสูง ส่งผลต่อความเชื่อมั่นและการตัดสินใจของนักลงทุน เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ

๑.๒.๖ สถานการณ์การพัฒนาภาค พื้นที่ และชุมชน

(๑) กรุงเทพมหานครและภาคกลางยังคงมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ขณะที่ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ระหว่างภาคยังคงอยู่ในระดับสูง และคนจนยังกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ในปี ๒๕๕๑ มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคของกรุงเทพมหานครและภาคกลางรวมกันสูงถึงร้อยละ ๗๐.๐๔ ของประเทศ แหล่งอุตสาหกรรมและแหล่งจ้างงานหลักของประเทศยังคงกระจุกตัวบริเวณพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ขณะที่ภูมิภาคอื่นๆ ยังมีฐานเศรษฐกิจขนาดเล็ก พึ่งพิงภาคเกษตร การค้าและบริการเป็นส่วนใหญ่ ภาคใต้เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรที่สำคัญที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๓๓.๕ ของประเทศ สำหรับสัดส่วนคนยากจนพบว่า ลดลงอย่างต่อเนื่องในเกือบทุกภูมิภาค จากร้อยละ ๙.๕ ในปี ๒๕๔๙ เหลือร้อยละ ๘.๙ ในปี ๒๕๕๑ หรือเท่ากับ ๕.๘ ล้านคน แต่คนจนส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๓ และร้อยละ ๒๗.๘ ของคนจนทั้งประเทศ ขณะที่ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ระหว่างภูมิภาคยังคงอยู่ในระดับสูง ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เท่าเทียมของรายได้มากกว่า ๐.๔ ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ ทุกภาคมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ภาคเหนือและภาคกลางกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มตัวเร็วกว่าภาคอื่น ขณะที่การเข้าถึงบริการสุขภาพโดยรวมทั่วถึงแต่ยังมีความแตกต่างระหว่างภาค และยังมีปัญหาคุณภาพการศึกษา เด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง รวมถึงปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในเมืองใหญ่และเมืองอุตสาหกรรม

- (๒) ชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เพิ่มขึ้น เกิดเครือข่ายการพึ่งตนเองในหลายพื้นที่ แต่เศรษฐกิจชุมชนยังไม่เข้มแข็ง การย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทสู่เมืองและภาระพึ่งพิงของผู้สูงอายุมีสูง การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และความตื่นตัวของประชาชน โดยเฉพาะในชนบทได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและมีส่วนร่วมตามกระบวนการประชาธิปไตยของประชาชนมีมากขึ้นอย่างชัดเจนในทุกภาค ชุมชนมีการรวมกลุ่มและขยายเครือข่ายการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง และร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม /องค์กรชุมชนที่หลากหลายเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๙๓.๓๐ ในช่วงปลายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ เป็นร้อยละ ๙๙.๓๔ ในปี ๒๕๕๒ อาทิ กลุ่มธุรกิจชุมชน /อาชีวะ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มการเงิน กลุ่มวัฒนธรรม และกลุ่มสหกรณ์ /เกษตรกร ชุมชนจัดทำแผนชุมชนถึงร้อยละ ๙๘.๑๑ แผนชุมชนในระดับดีมากมีสัดส่วนถึงร้อยละ ๙๔.๘๖ ของจำนวนชุมชนทั้งหมด ในปี ๒๕๕๒ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น

การพัฒนาชุมชนมีระบบและเป็นระเบียบมากขึ้น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนได้รับการรับรองสถานะอย่างถูกต้องตามกฎหมายเป็นองค์กรชุมชนแล้ว ๓๖,๖๔๑ กลุ่ม ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบของ “สภาองค์กรชุมชน” ซึ่งมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนไปแล้วทั้งสิ้น ๑,๕๖๘ ตำบล ขณะที่กลไกระดับชาติ มีการจัดตั้งสำนักงานสภาพัฒนาการเมืองที่ตัวแทนของภาคประชาชนในระดับฐานรากได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

แต่ในด้านความมั่นคงและการพึ่งตนเองของคนในชุมชน รวมทั้งการสร้างวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งต้องปรับปรุง เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่พึ่งตนเองได้โดยการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแม้จะเพิ่มขึ้นแต่ยังมีจำนวนจำกัดเพียงร้อยละ ๗ ของครัวเรือนทั่วประเทศ นอกจากนี้ การย้ายถิ่นของแรงงานจากชนบทสู่เมืองยังคงมีสูง ส่งผลต่อการสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมในทุกภาค อีกทั้ง ภาคการผลิตภาคเกษตรยังเผชิญปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ขณะที่โครงสร้างประชากรในระดับชุมชนมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นเดียวกับระดับประเทศและระดับภาค เป็นผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุในชุมชนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภัยธรรมชาติที่รุนแรงมากขึ้น ทั้งภัยแล้ง น้ำท่วม และการเกิดโรคระบาดหรือโรคอุบัติใหม่ ตลอดจนกระแสนิยมวัฒนธรรมต่างชาติ ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่เริ่มลอกเลียนแบบค่านิยม/นกรัองจากต่างประเทศ และแข่งรถมอเตอร์ไซด์ในถนนสาธารณะ ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- (๓) ประเทศไทยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองเร็วขึ้น เช่นเดียวกับกระแสโลก โดยจะเพิ่มขึ้นในทุกภาค แต่การกระจายกิจกรรมเศรษฐกิจจากเมืองใหญ่สู่กลุ่มเมืองขนาดกลางยังขาดความสมดุล ขณะที่มีโอกาสการพัฒนาจากเปลี่ยนแปลงในพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญ ประเทศไทยมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองเร็วขึ้นใน ๒๐ ปีข้างหน้า คาดว่าสัดส่วนประชากรเมืองจะเพิ่มจากร้อยละ ๓๙.๒ ในปี ๒๕๕๐ เป็นร้อยละ ๔๗.๒ ของประชากรทั้งประเทศในปี ๒๕๗๐ เป็นโอกาสในการขยายฐานเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน ต้องเตรียมโครงสร้างพื้นฐานไว้รองรับ แต่พบว่า กรุงเทพมหานครยังคงเป็นเมืองโตเดี่ยว ขณะที่เมืองขนาดกลางมีเพียง ๑๐ เมือง เป็นข้อจำกัดในการสร้างความเชื่อมโยงการพัฒนาเมืองและชนบท และการกระจายความเจริญสู่ชุมชนชนบท กรุงเทพฯ มีโอกาสปรับตัวเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนประเทศสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สัดส่วนภาคบริการของกรุงเทพฯ คิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของภาคบริการของประเทศ ส่วนพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนมีโอกาสดูแลร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน อย่างไรก็ตาม พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งผลิตสินค้าและบริการคิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศได้รับผลกระทบจากการขาดประสิทธิภาพในการจัดการมลพิษ ทำให้ความเชื่อมั่นและการยอมรับของประชาชนลดลง
- (๔) กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการกระจายอำนาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการกำหนดทิศทางการพัฒนา แต่การแบ่งและถ่ายโอนภารกิจให้ อ.ป.ท. มีความล่าช้า ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีปัญหาคุณภาพชีวิตทุกมิติ กฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง อาทิ พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๕๐ พ.ร.ฎ. ว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๕๑ ส่งผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนและท้องถิ่นในการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สะท้อนความต้องการของคนในพื้นที่ นำไปสู่การจัดตั้งกลไกและกำหนดแนวทางสร้างความเชื่อมโยงของแผน งบประมาณ และกระบวนการดำเนินงานอย่างบูรณาการของหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชน รวมถึงการกำหนดให้จังหวัดและกลุ่มจังหวัดเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดพร้อมทั้งตั้งค่าของงบประมาณ อย่างไรก็ตาม การแบ่งและถ่ายโอนภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีความล่าช้า โดยเฉพาะการถ่ายโอนภารกิจจำนวน ๒๔๕ ภารกิจ สามารถทำได้เพียง ๑๘๑ ภารกิจ ขณะเดียวกัน การพัฒนาศักยภาพในด้าน

การหารายได้ของท้องถิ่นยังไม่เต็มที่ ทำให้สัดส่วนรายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองต่อรายได้ท้องถิ่นทั้งหมดลดลงจากร้อยละ ๑๘ ในปี ๒๕๔๒ เหลือเพียงร้อยละ ๙.๗ ในปี ๒๕๕๒ ทำให้ อบท. ต้องพึ่งรายได้ที่รัฐบาลจัดสรรให้ โดยในปี ๒๕๕๓ อบท. ได้รับจัดสรรรายได้ร้อยละ ๒๔.๓ และจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๒๖.๑ ของรายได้สุทธิภาครัฐ ในปี ๒๕๕๔ ขณะที่คุณภาพของบุคลากรในท้องถิ่นมีปัญหา ขาดระบบการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส ประชาชนมีบทบาทการมีส่วนร่วมน้อยในการตรวจสอบการทำงานของ อบท. อย่างจริงจัง เป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาท้องถิ่น

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้รายงานสถานการณ์ข้อมูลทางสังคมของท้องถิ่น ปี ๒๕๕๒ พบว่า คนในท้องถิ่นมีปัญหาที่ต้องการความช่วยเหลือหลายด้าน อาทิ **ที่อยู่อาศัย** เป็นปัญหาครัวเรือนไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย การอาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยทางธรรมชาติในระดับที่เป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน **สุขภาพอนามัย** ประชาชนติดสุราเรื้อรังเจ็บป่วยและไม่สามารถประกอบอาชีพ และปัญหาโรคระบาด **การศึกษา** เยาวชนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี /การศึกษายาอาชีพแล้วไม่มีงานทำในรอบ ๑ ปี นักเรียนจบการศึกษาชั้นประถมแต่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ เด็กที่ไม่สามารถเข้าศึกษาต่อภาคบังคับได้ และเด็กที่ออกกลางคันในภาคการศึกษาบังคับ **การมีงานทำและรายได้** ประชาชนมีรายได้น้อย มีหนี้สิน และมีปัญหาในการส่งใช้เงินกู้ยืม ขาดแคลนทุนประกอบอาชีพเพื่อยังชีพ ปัญหาการว่างงาน **วัฒนธรรมและจริยธรรม** การที่ร้านค้าขายเหล้า/บุหรี่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงสถานศึกษาและศาสนสถาน ความขัดแย้ง และร้านสื่อบลามก /ร้านเกมส์ /ร้านอินเทอร์เน็ตภายในท้องถิ่น และ **ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน** นอกจากนี้ ในกลุ่มเป้าหมายที่ต้องได้รับการพัฒนา อาทิ **เด็กและเยาวชน** (อายุ ๐ - ๒๕ ปี) ขาดผู้อุปการะ ไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน ไม่ได้รับทุนการศึกษาต่อ มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เด็กและเยาวชนเร่ร่อน ขอด่าน เด็กและเยาวชนต่างด้าว **ผู้สูงอายุ** ยังไม่ได้จดทะเบียนเพื่อรับเบี้ยยังชีพตามที่กำหนด ยากจนและมีภาระต้องเลี้ยงดูบุตรหลาน ไม่สามารถเข้าถึงบริการ /กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเอง **แรงงาน** เป็นปัญหาแรงงานไทยที่อพยพมาจากต่างถิ่น แรงงานถูกเลิกจ้างและว่างงานไม่มีรายได้ และครอบครัวแรงงานต่างด้าว

๑.๒.๗ **ความมั่นคงของประเทศมีปัญหาท้าทายใหม่ๆ เกิดขึ้น** ปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศที่สั่งสมมานานเป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่สั่นคลอนความมั่นคงของประเทศ หากละเลยก็จะทวีความรุนแรงและยากต่อการแก้ไข บางปัญหาสั่งสมมาหลายปี

อาทิ ความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชนกลุ่มน้อยตามพื้นที่ชายแดน ควบคู่กับประเด็นเรื่องของชาติพันธุ์ด้านเชื้อชาติและชาตินิยม ขณะที่ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งต้องรักษาสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกัน โดยเฉพาะในอนาคตจะเกิดประชาคมอาเซียนที่เป็นการรวมพลังของประเทศสมาชิกในการพัฒนาภูมิภาคนี้ให้ก้าวหน้าต่อไป

๑.๒.๘ ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนไทยไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ การชะลอตัวของเศรษฐกิจในประเทศช่วงปลายปี ๒๕๕๑ ต่อเนื่องถึงปี ๒๕๕๒ ไม่ส่งผลกระทบต่อความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทย โดยค่าดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขยังอยู่ที่ระดับร้อยละ ๖๕.๓๕ - ๖๗.๗๙ ปัจจัยเกื้อหนุนความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยมาจากด้านสุขภาพ มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็งและเกื้อกูลกัน คนไทยมีสัมมาชีพมั่นคง มีงานทำเพิ่มขึ้น คนยากจนลดลง อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจให้เข้มแข็งเป็นไปอย่างล่าช้า เศรษฐกิจฐานรากอ่อนแอและมีความเหลื่อมล้ำ การศึกษามีปัญหาเรื่องคุณภาพไม่สามารถทำให้คนไทยคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ ครอบคลุมขาดความอบอุ่น สังคมไทยต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากปัญหายาเสพติด การทุจริตประทุพติมิชอบที่มีมาก การพัฒนาประชาธิปไตยก้าวหน้าช้า และความขัดแย้งของคนในประเทศ บั่นทอนความสุขของคนในสังคม

๒. การประเมินความเสี่ยง

การเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอกประเทศที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทย ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ สังคมไทยจึงต้องเตรียมการสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๒.๑ การบริหารภาครัฐอ่อนแอ ไม่สามารถขับเคลื่อนการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในมิติเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือของต่างชาติต่อประเทศไทย

๒.๑.๑ อำนาจอธิปไตยใช้เพื่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม เจ้าหน้าที่รัฐย่อหย่อนในการปฏิบัติตามหน้าที่ การบังคับใช้กฎหมายไม่จริงจัง ขณะที่ประชาชนไม่เคารพกฎหมายและกฎ กติกา การดำเนินงานภาครัฐไม่โปร่งใส เกิดการทุจริตประทุพติมิชอบ การคอร์รัปชันทำให้เสียภาพลักษณ์ของประเทศไทยและกระทบต่อความน่าเชื่อถือของต่างประเทศ ภาพลักษณ์การทุจริตประทุพติมิชอบของประเทศไทยในปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๒ มีค่าคะแนนอยู่ระหว่าง ๓.๓ - ๓.๖ คะแนนจากคะแนนเต็มสิบ

ต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สิงคโปร์ ซึ่งได้ระหว่าง ๙.๒ - ๙.๔ คะแนน และมาเลเซีย มีค่าคะแนนระหว่าง ๔.๕ - ๕.๒ คะแนน เป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมไทย สะท้อนถึงความอ่อนแอของภาครัฐและระบบการตรวจสอบที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขณะที่การตรวจสอบภาคประชาชนมีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินการได้เต็มที่ ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน และความเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

๒.๑.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและระหว่างประชาชนกับประชาชนในบางพื้นที่มีช่องว่างมากขึ้น ประชาชนบางกลุ่มออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรม และบางกลุ่มใช้ความรุนแรง อาทิ กรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การคัดค้านโครงการสาธารณะ รวมถึงกรณีมาบตาพุดส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนกับภาครัฐ และระหว่างประชาชนกับประชาชน ขณะเดียวกัน การละเมิดสิทธิมนุษยชนเพิ่มขึ้นทั้งการร้องทุกข์และอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจาก ๑.๐๓ คดีต่อประชากรแสนคน ในปี ๒๕๔๙ เป็น ๑.๒๒ คดีต่อประชากรแสนคน ในปี ๒๕๕๐ ก่อนจะลดลงเหลือ ๑.๐๑ คดีต่อประชากรแสนคน ในปี ๒๕๕๒ อัตราการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอยู่ในลำดับสูง ทำให้ค่าดัชนีความสมานฉันท์ซึ่งสะท้อนถึงการอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความกลมกลืน โปร่งดองและสามัคคีกันของคนในสังคมไทยอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าปี ๒๕๔๙

๒.๑.๓ ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นแต่การมีส่วนร่วมตัดสินใจในระดับนโยบายมีน้อย ประชาชนมีการตื่นตัวสูงในทางการเมือง ใช้สิทธิลงคะแนนเลือกผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ จนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ (ฉบับปัจจุบัน) ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นโดยเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ ในปี ๒๕๔๔ มีผู้มาใช้สิทธิร้อยละ ๖๙.๙๔ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๗๔.๔๕ ในปี ๒๕๕๐ สะท้อนให้เห็นว่าเกิดการตื่นตัวสูงในการมีส่วนร่วมบริหารประเทศ ดังจะเห็นได้จากในช่วงปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๑ ประชาชนมีความตื่นตัวในการใช้สิทธิแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การเรียกร้องความเป็นธรรม การมีส่วนร่วมตรวจสอบข้าราชการการเมืองตามสิทธิในรัฐธรรมนูญ และการร่วมลงชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งการเสนอขอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการพัฒนาทั้งในการตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติงาน และติดตามตรวจสอบการทำงานของภาครัฐยังอยู่ในวงจำกัด

๒.๒ โครงสร้างทางเศรษฐกิจไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การพึ่งพาสถานเศรษฐกิจที่เน้นการส่งออกและการใช้แรงงานราคาถูก เสี่ยงต่อการได้รับผลกระทบจาก

การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก และกฎ กติกาการกีดกันทางการค้า ทำให้สูญเสียความสามารถในการแข่งขัน และคุณภาพชีวิตลดลง

๒.๒.๑ โครงสร้างเศรษฐกิจพึ่งภาคอุตสาหกรรมในสัดส่วนสูงและมีอุตสาหกรรมหลักน้อยประเภท ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยมีความอ่อนไหวต่อความผันผวนของเศรษฐกิจโลกและปัจจัยแวดล้อมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป การขยายตัวทางเศรษฐกิจถูกขับเคลื่อนโดยภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะในช่วงแผนฯ ๖ (๒๕๓๐ – ๒๕๓๔) และแผนฯ ๗ (๒๕๓๕ – ๒๕๓๙) ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๑๕.๑ ต่อปีและ ร้อยละ ๑๐.๐ ต่อปี ตามลำดับ โดยมีปัจจัยสนับสนุนจากการย้ายฐานการผลิตของประเทศญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ส่งผลให้สัดส่วนภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๘.๒ และ ๓๑.๙ ในช่วงแผนฯ ๖ และ ๗ ตามลำดับ เป็นร้อยละ ๓๙.๖ ในช่วง ๓ ปีแรกของแผนฯ ๑๐ (๒๕๕๐ – ๒๕๕๒) ขณะที่ภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องจากร้อยละ ๑๓.๖ ในปี ๒๕๓๐ – ๒๕๓๔ เป็นร้อยละ ๘.๘ ในช่วง ๓ ปีแรกของแผนฯ ๑๐ สาขาบริการมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๕๘.๒ ในช่วงปี ๒๕๓๐ – ๒๕๓๔ เป็นร้อยละ ๕๑.๖ ในช่วงปี ๒๕๕๐ – ๒๕๕๒ กลุ่มอุตสาหกรรมที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยในช่วงที่ผ่านมา กระจุกตัวเพียง ๔ กลุ่มอุตสาหกรรมที่มีสัดส่วนการผลิตถึงร้อยละ ๔๑.๘ ของภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด ประกอบด้วย อุตสาหกรรมปิโตรเลียม อิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๑๒.๕ ๑๓.๖ ๙.๐ และ ๖.๗ ของภาคอุตสาหกรรม ตามลำดับ ซึ่งอุตสาหกรรมกลุ่มนี้เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีนักลงทุนต่างชาติถือหุ้นเป็นหลัก

๒.๒.๒ การขยายตัวทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับปัจจัยการผลิตดั้งเดิมโดยเฉพาะทุน และแรงงานราคาถูกที่มีผลิตภาพการผลิตต่ำ เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก การขยายตัวทางเศรษฐกิจพึ่งพิงการขยายตัวในปัจจัยทุนและแรงงานมากกว่าการเจริญเติบโตของผลิตภาพการผลิตรวม (TFP) โดยในช่วง ๒๕๒๕ – ๒๕๕๒ภาวะเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ ๕.๕๔ เป็นผลจากการขยายตัวของผลิตภาพการผลิตรวมร้อยละ ๐.๕๙ ส่วนจากปัจจัยทุนและแรงงานร้อยละ ๔.๓๕ และ ๐.๕๙ ตามลำดับ ผลิตภาพการผลิตในภาคการเกษตรมีอัตราการขยายตัวที่ต่ำเมื่อเทียบกับสาขาอุตสาหกรรมและบริการ ซึ่งส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากภาวะความผันผวนของสภาพดินฟ้าอากาศที่ส่งผลให้ผลผลิตลดลงแม้ว่าจะมีการใช้ปัจจัยการผลิตเท่าเดิมหรือเพิ่มขึ้นก็ตาม ในขณะที่ผลิตภาพการผลิตภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมทุนและเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น และภาคบริการอัตราการขยายตัวของผลิตภาพการผลิตรวมมีแนวโน้มดีขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลประโยชน์มาจากการพัฒนาและการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากต่างประเทศมากขึ้น

๒.๒.๓ **วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นแหล่งจ้างงานสำคัญของประเทศ แต่ยังมีบทบาทเพียงร้อยละ ๓๗.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ในปี ๒๕๕๒** ผลิตภัณฑ์และบริการจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมคิดเป็นมูลค่า ๓,๔๑๗,๘๖๐.๗ ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ มีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๔๑.๓ ในปี ๒๕๔๕ และยังคงต่ำกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ที่กำหนดให้ผลิตภัณฑ์และบริการจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๔๐

๒.๒.๔ **การพัฒนาเศรษฐกิจไทยในระยะที่ผ่านมาพึ่งภาคการส่งออกและการลงทุนเป็นหลัก** ทำให้การส่งออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓๔.๖ ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในช่วงปี ๒๕๓๐ – ๒๕๓๔ เป็นร้อยละ ๔๓.๔ ในปี ๒๕๓๕ – ๒๕๓๙ ขณะที่การลงทุนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓๔.๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเป็นร้อยละ ๔๑.๒ ในช่วงเวลาเดียวกัน เป็นแรงขับเคลื่อนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา ภาคการส่งออกทวีความสำคัญมากขึ้นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ขณะที่บทบาทของการลงทุนมีแนวโน้มลดลง การส่งออกต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๖.๑ และ ๖๙.๓ ในช่วงปี ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙ และ ๒๕๕๐ – ๒๕๕๒ ตามลำดับ ส่วนการบริโภคและการลงทุน มี ๕๒.๓ และ ๒๑.๖ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ในช่วงปี ๒๕๕๐ – ๒๕๕๒ ลดลงจากร้อยละ ๕๕.๑ และ ๔๑.๒ ในช่วงปี ๒๕๓๕ – ๒๕๓๙ ตามลำดับ การส่งออกที่มีการขยายตัวอยู่ในกลุ่มสินค้าสำคัญ อาทิ อิเล็กทรอนิกส์ เคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์พลาสติก และรถยนต์ ซึ่งเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมภายใต้การลงทุนของต่างชาติเป็นหลัก

๒.๒.๕ **ผลตอบแทนแรงงานในภาคเกษตรมีสัดส่วนต่ำเมื่อเทียบกับนอกภาคเกษตร** โครงสร้างการจ้างงานของประเทศไทย พบว่าแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๖๑.๓ ในช่วงแผนฯ ๖ เหลือร้อยละ ๓๙.๖ ในช่วงแผนฯ ๑๐ ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มการจ้างงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๑๐.๘ เป็นร้อยละ ๑๕.๑ ในช่วงแผนฯ ๖ และ ๑๐ ตามลำดับ ส่วนภาคบริการมีการจ้างงานเพิ่มจากร้อยละ ๒๗.๙ เป็น ๔๕.๓ ในช่วงเวลาเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนแรงงาน (Compensation of employee : CE) ในแต่ละสาขาการผลิต พบว่า ผลตอบแทนแรงงานในภาคเกษตรมีต่ำสุดเพียงร้อยละ ๓.๔ ภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ ๓๖.๑ และภาคบริการ ร้อยละ ๖๐.๕

๒.๒.๖ **เกษตรกรยังประสบความยากจนและมีปัญหานี้สิน** โดยในปี ๒๕๕๐ ประเทศมีคนไทยยากจนทั้งสิ้น ๕.๔๒ ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นเกษตรกร ร้อยละ ๕๖.๘๗ ของทั้งหมด เกษตรกรมีขนาดหนี้สินต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้น จาก ๕๒,๘๙๗ บาท ในปี ๒๕๔๘

เป็น ๖๘,๖๑๔ บาท ในปี ๒๕๕๒ ในขณะที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจาก ๕๒,๙๓๓ บาทต่อครัวเรือน ในปีการผลิต ๒๕๔๘/๔๙ เพิ่มขึ้นเป็น ๕๗,๔๗๔ บาทต่อครัวเรือน ในปีการผลิต ๒๕๕๑/๕๒ ทำให้สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้เพิ่มขึ้นจาก ๑ : ๑ เป็น ๑.๒ : ๑ สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรรายกจนมาจากหลายประการ เช่น เกษตรกรมีที่ดินทำกินน้อย (เฉลี่ย ๒๒.๕๖ ไร่ต่อครัวเรือน) พื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่ำและมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ ราคาผลิตผลการเกษตรมีความผันผวนขึ้นกับราคาในตลาดโลก เกษตรกรส่วนใหญ่ยังพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกโดยเฉพาะปุ๋ยเคมี ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง และยังผลิตพืชเชิงเดี่ยวเป็นหลักทำให้มีความเสี่ยงจากเปลี่ยนแปลงของราคา ภัยพิบัติจากธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ โอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของเกษตรกรมีโอกาสน้อยกว่าภาคการผลิตอื่น

๒.๒.๗ ความต้องการใช้พลังงานของไทยมีแนวโน้มสูงขึ้น มีการพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานจากต่างประเทศจำนวนมาก เป็นมูลค่าปีละ ๑ ล้านล้านบาท หรือประมาณร้อยละ ๑๑ ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยการใช้พลังงานเชิงพาณิชย์ขั้นต้นของไทยมีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ในขณะที่ การเพิ่มขึ้นของการผลิตพลังงานในประเทศไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นได้อย่างเพียงพอ หรือผลิตได้เพียงร้อยละ ๕๐ ของความต้องการใช้ในประเทศเท่านั้น

๒.๓ โครงสร้างประชากรไม่สมดุลใน ๓ มิติ ทั้งอายุ คุณภาพ ความรู้และทักษะ ส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตลดลง ภาระการพึ่งพิงสูงขึ้น และเป็นภาระต่อฐานะการคลังของประเทศด้านสวัสดิการและการรักษาพยาบาล

๒.๓.๑ โครงสร้างประชากรไทยมีสัดส่วนประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานเริ่มลดลง ส่งผลให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคตต้องชะลอตัวลง ประชากรผู้สูงอายุมีสัดส่วนร้อยละ ๑๑.๙ ในปัจจุบัน และจะเพิ่มเป็นร้อยละ ๑๔.๘ เมื่อสิ้นสุดแผนฯ ๑๑ ประเทศไทยจึงจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี ๒๕๖๘ ขณะที่ประชากรวัยเด็กมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ ๒๐.๕ ในปัจจุบันเหลือร้อยละ ๑๘.๓ ในปี ๒๕๕๙ เป็นผลมาจากภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยที่ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวทำให้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานลดลงในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จากสัดส่วนประชากรเด็ก : แรงงาน : ผู้สูงอายุ ๒๐.๕ : ๖๗.๖ : ๑๑.๙ ในปี ๒๕๕๓ เป็น ๑๘.๓ : ๖๖.๙ : ๑๔.๘ ในปี ๒๕๕๙ แม้สัดส่วนประชากรวัยแรงงานจะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ แต่ในอนาคตความต้องการแรงงานในระบบเศรษฐกิจอาจเพิ่มขึ้น การขาดแคลนแรงงานจะเป็นปัญหาสำคัญไม่เฉพาะแต่ประเทศไทย ภายใต้อาณัติที่ประเทศไทยต่างๆ เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและการเคลื่อนย้ายแรงงานเป็นไปอย่างเสรี การแข่งขันเพื่อแย่งชิงแรงงานจะมีมากขึ้น โดยเฉพาะแรงงาน

คุณภาพ จะเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยที่ยังมีข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการแรงงานต่างชาติ

๒.๓.๒ ภาครัฐและครัวเรือนจะมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ส่งผลต่อภาระงบประมาณของภาครัฐ และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในการดูแลสุขภาพอนามัย และการจัดสวัสดิการทางสังคม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ หากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์

๒.๔ ค่านิยมที่ดั่งงามของไทยเสื่อมถอย กระแสโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ดั่งงาม ทำให้คนไทยขาดความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเคารพสิทธิผู้อื่น และการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม

๒.๔.๑ คนไทยให้ความสำคัญกับศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดั่งงามลดลง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการจนละเลยมิติด้านจิตใจ ส่งผลให้คนในสังคมห่างเหินจากศาสนา ขาดการขัดเกลาทางจิตใจให้มีศีลธรรม คุณงามความดี และไม่ได้ให้ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ขณะที่พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทั้งการดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไม่ตรีมิตรต่อกันน้อยลง ต่างแก่งแย่งเอาวัดเอาเปรียบกัน สะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมที่ดั่งงามในสังคมไทย ทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ลดทอนทุนทางสังคมที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม

๒.๔.๒ กระแสโลกาภิวัตน์และวัฒนธรรมโลกที่เข้ามาในประเทศไทย ส่งผลต่อวิถีชีวิตคนไทยทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เกิดภัยสังคมใหม่ๆ และความอ่อนแอของทุนสังคมที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิม ทำให้ผู้คนมุ่งแสวงหาความสุขส่วนตัวมากกว่าการคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม ชุมชนเกิดภาวะต่างคนต่างอยู่ การบริโภคนิยม การอพยพละทิ้งถิ่นฐาน การละเลยภูมิปัญญา และอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งความไว้วางใจและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมลดลง มีความแตกแยก แบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายและเกาะกลุ่มเอาตัวรอด กลายเป็นสังคมที่มีลักษณะอำนาจนิยมและให้ความสำคัญกับพวกพ้อง สร้างเครือข่ายผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือการเมืองสู่ชุมชน ขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ “สื่อออนไลน์” ทำให้สมาชิกในครอบครัวจะได้อยู่ด้วยกันน้อยลง สัมพันธภาพในครอบครัวลดลง เกิดช่องว่างระหว่างวัยเกิดทัศนคติเชิงลบระหว่างเด็ก เยาวชนกับพ่อแม่ผู้ปกครอง มีความต้องการแสวงหาความสุขในระดับปัจเจก สร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้น นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว และเกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา นอกจากนี้ การเรียกร้องสิทธิเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ตามความเชื่อมั่นเฉพาะกลุ่ม โดยขาดการเคารพ

สิทธิผู้อื่น ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมไทยกลายเป็นภาวะคุกคามต่อเสถียรภาพ ความมั่นคงของชาติและความสมานฉันท์ของคนในสังคม

๒.๕ **ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของประเทศมีแนวโน้มเสื่อมโทรมรุนแรง** จากการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านกายภาพ การใช้ประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เกิดปัญหาภัยแล้ง คุณภาพดินเสื่อมโทรม กระทบต่อฐานการผลิตภาคเกษตรและความมั่นคง ด้านอาหารและพลังงาน ปัญหาสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒.๕.๑ **การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลให้สถานการณ์และแนวโน้มความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรง** โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำ แม้ว่าอุณหภูมิของประเทศจะสูงขึ้นไม่เกินกว่าหนึ่ง องศาเซลเซียส แต่เริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ อาทิ อุณหภูมิสูงขึ้น ปริมาณฝนในระยะ ๒๐ ปีข้างหน้ามีแนวโน้มลดลง ทำให้ภาวะการขาดแคลนน้ำในอนาคตจะรุนแรงยิ่งขึ้น ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตรและความมั่นคง ด้านอาหาร นอกจากนี้ ภาวะโลกร้อนจะทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศทางทะเล ชายฝั่ง พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าไม้ รวมไปถึงการกัดเซาะชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนจะเป็นปัจจัย เสริมให้การกัดเซาะชายฝั่งยิ่งทวีความรุนแรง สร้างความเสียหายต่อพื้นที่อยู่อาศัย ของชาวบ้าน และผู้ทำอาชีพประมงน้ำกร่อย รวมทั้งพื้นที่การเกษตร หรือแหล่ง ท่องเที่ยว ขณะที่ภัยพิบัติจะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง พื้นที่เสี่ยงต่ออุทกภัย วาตภัย และภัยแล้ง เพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ความยากจนมากยิ่งขึ้น เกิดการอพยพย้ายถิ่นทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นสูญหาย รวมทั้งมีความเสี่ยงสูงจากโรค อุบัติใหม่อุบัติซ้ำ เช่น โรคซาร์ส ที่ระบาดหนักในปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ และไข้หวัดนก ที่ ระบาดหนักในปี ๒๕๔๖ - ๒๕๔๗ โรคชิคุน กุนยา และล่าสุดพบการระบาดของโรค ไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ ชนิด เอ (เอช หนึ่ง เอ็น หนึ่ง)

๒.๕.๒ **รูปแบบและพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรที่ฟุ่มเฟือยทั้งในภาคประชาชนและภาคการผลิต ทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ไม่คุ้มค่า และปริมาณของเสีย เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน** กระแสบริโภคนิยมทำให้มี การใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคจนเกินขีดความสามารถในการฟื้นตัวและรองรับของระบบนิเวศ และวงจรอายุผลิตภัณฑ์ของสินค้าสั้นลงภายใต้อิทธิพลของกระแสบริโภคนิยมดังกล่าว ทำให้มีการใช้ทรัพยากร อย่างสิ้นเปลืองและปริมาณของเสียเพิ่มขึ้น รวมทั้งการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ที่ทำให้อุณหภูมิของโลกร้อนขึ้น นอกจากนี้ ภาคการผลิตมีการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ คุ้มค่าและไม่มีประสิทธิภาพ ขณะที่ภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งเป็นผู้ประกอบการขนาดกลาง และขนาดย่อมขาดความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการเข้าถึงแหล่งทุน ที่เหมาะสม จึงยังคงใช้เทคโนโลยีประสิทธิภาพต่ำในการผลิตและการจัดการของเสีย ส่งผลให้ทรัพยากรสำคัญในประเทศลดลง ทั้งยังส่งผลให้มีกากของเสียที่เป็นอันตราย และไม่เป็นอันตรายจากกิจกรรมการผลิตและการบริโภคเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อความ

สมดุลและยั่งยืนของทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตที่เป็นปกติสุขของชุมชนและสังคมโดยรวม

๒.๖ ประเทศไทยยังคงมีความเสี่ยงด้านความมั่นคงในทุกระดับ และภัยคุกคามต่างๆ มีแนวโน้มจะมีความรุนแรงและผลกระทบเพิ่มขึ้นในระยะต่อไป ในการรับมือกับความเสี่ยงด้านความมั่นคงทั้งที่มาจากปัญหาการก่อความไม่สงบในประเทศ ปัญหาการก่อการร้าย การรับมือวิกฤตเศรษฐกิจและการแข่งขันด้านต่างๆ ในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งภัยพิบัติที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาตินั้น จำเป็นต้องมีการปรับวิธีคิด โครงสร้าง นโยบายยุทธศาสตร์หลักนิยม และการบริหารจัดการใหม่ โดยให้ความสำคัญกับการบริหารวิกฤตการณ์ (Crisis Management) การเตรียมความพร้อมเพื่อการตอบสนองอย่างฉับไว (Rapid Response Capability) และการบริหารจัดการกู่วินาศภัยในภาวะฉุกเฉิน (Consequence Management) ครอบคลุมถึงการเตรียมความพร้อม มาตรการป้องกัน มาตรการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาฉุกเฉิน และมาตรการฟื้นฟูภายหลังเกิดเหตุการณ์ รวมทั้งการเสริมสร้างศักยภาพของประเทศให้มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกเพิ่มมากขึ้น

๓. การสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ

ผลจากการประเมินบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ทั้งด้านกฎ กติกาใหม่ของโลก การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจแบบหลายศูนย์กลาง การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการก่อการร้ายสากล พบว่า สถานการณ์ดังกล่าวไม่ใช่เพียงเกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ได้เคยเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยต่อเนื่องถึงสมัยอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ และบรรพบุรุษไทยได้ดำเนินการให้ประเทศสามารถอยู่รอดปลอดภัยมาได้ ดังนั้น จึงได้นำจุดเด่นของการดำเนินยุทธศาสตร์ในอดีตมาสร้างเป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศสามารถพัฒนาได้อย่างก้าวหน้าและมั่นคงต่อไปในอนาคต

๓.๑ ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๓.๑.๑ ความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย

(๑) **การเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน** ตามประวัติศาสตร์ชาติไทย พระมหากษัตริย์ทำหน้าที่ปกครองประเทศด้วยความเป็นธรรม ปกป้องคุ้มครองราชอาณาจักรจากการรุกรานของอนารยชน ทำให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีเสรีภาพในการทำมาหากิน ใช้ชีวิตตามวิถีเครือญาติ ผูกพันกับการทำเกษตร และมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประชาชนจึงมีความ

ผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง มั่นคง มีความสามัคคีกลมเกลียว
กันเกิดความเป็นปึกแผ่นและเป็นพลังสำคัญยิ่ง

(๒) **สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์ของการดำรงอยู่ของชาติไทยมา
ต่อเนื่อง** สังคมไทยให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์มายาวนานกว่า
๗๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงยุครัตนโกสินทร์ เป็นสถาบันทางสังคม
ที่เข้มแข็ง ยืนยง ทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาความเป็นไทยภายใต้พระบรม
โพธิสมภารมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าการปกครองประเทศจะเปลี่ยนแปลงจาก
ระบอบราชาธิปไตยที่เป็นการปกครองแบบ “พ่อปกครองลูก” โดยใช้อำนาจ
อธิปไตยปกครองประชาชนบนพื้นฐานความรัก เมตตา อดุจิตาพมิต์ต่อบุตร มาเป็น
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เปรียบเสมือนสมมติเทพที่มีอำนาจเหนือปวงชน
และมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้รับการ
เชิดชูให้อยู่เหนือการเมืองตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(๓) **พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นผู้นำการพัฒนาประเทศในทุกด้าน**

๑) **การปกครองประเทศ**ที่มีการแบ่งพื้นที่ วิธีการ และผู้รับผิดชอบตามความ
เหมาะสม ความจำเป็น และสอดคล้องกับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา
โดยยึดหลักทศพิธราชธรรมในการปกครองอย่างต่อเนื่อง สร้างความร่มเย็น
ผาสุกให้แก่ประชาชน

๒) **การพัฒนาเศรษฐกิจ** ที่มุ่งสร้างงานและรายได้ให้ทุกคนสามารถเลี้ยงดู
ตนเองและครอบครัวได้เป็นปกติสุขมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทำให้เศรษฐกิจใน
สมัยนั้นมีความมั่นคง ก่อนเริ่มสร้างความสัมพันธ์ทางการค้ากับ
ต่างประเทศ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าจนเป็น
ศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญในสุวรรณภูมิต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดย
ปรับเปลี่ยนรูปแบบ และวิธีดำเนินการไปตามยุคสมัย รวมทั้งสร้างฐานการ
พัฒนาประเทศให้ทันสมัย ทั้งการติดต่อสื่อสารโดยตั้งกรมไปรษณีย์โทรเลข
การนำรถไฟมาใช้ในการคมนาคมขนส่ง ขุดคลองชลประทานเพื่อการเกษตร
และการท่องเที่ยวในและนอกประเทศในช่วงรัชกาลที่ ๕ ยุครัตนโกสินทร์
จนพัฒนามาสู่ยุคปัจจุบันที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจในทุกสาขาภายใต้หลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓) **การพัฒนาสังคม** ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขโดย
เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีเครือญาติเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ใช้หลัก
อาวุโสในการดูแลสมาชิกในสังคมที่เด็กต้องเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ ทำให้

สภาพสังคมมีกฎเกณฑ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทุกคนยอมรับและปฏิบัติร่วมกันสืบต่อกันมา สามารถยึดโยงกันเป็นชาติไทยจนถึงปัจจุบัน ต่อมา มุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้ เริ่มจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ที่วัดโดยมีพระทำหน้าที่เป็นครู จนถึงการส่งผู้มีความรู้ไปเล่าเรียนในต่างประเทศในช่วงรัชกาลที่ ๕ เพื่อนำความรู้มาใช้พัฒนาประเทศ ในปัจจุบันการศึกษาได้แผ่ขยายครอบคลุมทั่วประเทศ รวมทั้งชนกลุ่มน้อยที่พระมหากษัตริย์ทรงพระเมตตาจัดการเรียนการสอนให้ในพื้นที่ห่างไกลและบนพื้นที่สูง ส่วนด้านวัฒนธรรมได้ริเริ่มให้มีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละช่วงเวลา เช่น ประเพณีสิบสองเดือน วัฒนธรรมตามเทศกาลและการแต่งกายแบบไทย เป็นต้น ในปัจจุบันวัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างได้เลือนหายไปตามกาลเวลา จึงเป็นช่วงเวลาที่ต้องอนุรักษ์ พื้นฟู เพื่อรักษาความเป็นไทยให้คงอยู่สืบไป

๔) ความมั่นคงของประเทศ พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพในการรักษาความมั่นคงของประเทศในรูปแบบต่างๆ ทั้งการใช้วัฒนธรรมเชื่อมความสัมพันธ์กับประเทศใกล้เคียงในอดีตผ่านการร่วมเป็นครอบครัวเดียวกัน ต่อมาผ่านการเรียนรู้วัฒนธรรมประเทศต่างๆ ด้วยการเสด็จเยี่ยมเยียน และแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจในแต่ละยุคสมัยเพื่อคงความเป็นอธิปไตยและความเป็นชาติ และการสานสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่างๆ ในปัจจุบันโดยเฉพาะประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

(๔) การปกครองของไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยมีการปกครองระบอบราชาธิปไตยและสมบูรณาญาสิทธิราชย์และได้ปรับปรุงระบบการบริหารแผ่นดินมาโดยลำดับ คือ สมัยสุโขทัยได้จำลองลักษณะครอบครัวมาใช้ในการปกครอง เป็นการใช้อำนาจของพ่อปกครองลูก แบบให้ความเมตตา และให้เสรีภาพแก่ราษฎรตามสมควร ต่อมาในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งอำนาจทั้งปวงในแผ่นดิน มีการปรับปรุงรูปแบบการปกครองใหม่ โดยแยกการบริหารราชการออกเป็นฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการทางด้านเวียง วัง คลัง นา ทหารและการป้องกันประเทศ มีสมุหนายกและสมุหกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นการปกครองที่เสริมสร้างสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ได้ปรับการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ โดยแบ่งเมืองออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล และตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน เป็นรูปแบบที่ใช้ต่อเนื่องตลอดระยะเวลาเกือบ ๕๐๐ ปีของสมัยกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ประเทศไทยมี

การติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น กระแสวัฒนธรรมและอารยธรรมต่างๆ หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทย ประกอบกับอิทธิพลในการแสวงหาเมืองขึ้นของชาติตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความจำเป็นต้องปรับปรุงปกครองบ้านเมืองใหม่ เนื่องจากระบบเดิมล้าสมัย ขาดประสิทธิภาพการทำงานซ้ำซ้อน การควบคุมและการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางไม่สามารถทำให้ประเทศมั่นคงและเปิดโอกาสให้จักรวรรดินิยมตะวันตกเข้าแทรกแซงได้ง่าย จึงทรงนำเอาสิ่งใหม่ๆ มาใช้ในการปกครองประเทศ อาทิ ทรงจัดตั้งคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ปรับปรุงการบริหารราชการในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ คณะราษฎรมุ่งหวังที่จะสถาปนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย ทำให้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สิ้นสุดลง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของราษฎร ดังพระราชหัตถเลขาความว่า “ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใดคณะใด โดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิชอบของประชาชน” ทำให้ประเทศไทยพัฒนาอย่างก้าวหน้า มั่นคงพร้อมกับการพัฒนาการเมืองการปกครองมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ๗๘ ปี ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๓.๑.๒ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นพลังสำคัญของชาติ

ประเทศไทยมีชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของสังคม ทำหน้าที่ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในชาติให้เกาะเกี่ยวกันอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่มีรูปธรรม ประชาชนทุกคนรู้และเข้าใจความเป็นสถาบันได้ชัดเจน เป็นพลังที่ยั่งยืนของประเทศไทยมาช้านาน สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้คนในชาติรวมพลังกันนำพาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างมีความมั่นคง แม้ในยามวิกฤต

๓.๑.๓ การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่ในสังคมไทยสามารถรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ได้และลดผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับกำหนดรูปแบบการปกครองประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการเกิดพระเกียรติให้ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะและกำหนดให้อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ประกอบด้วย อำนาจนิตินบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ที่ผู้ใช้อำนาจ ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันนิตินบัญญัติ สถาบันบริหาร และสถาบันตุลาการ เพื่อก่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันตามหลักการประชาธิปไตย ซึ่งเห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจภายใต้กฎหมายสูงสุดของประเทศที่สามารถรักษาผลประโยชน์ของประชาชนและก่อให้เกิดผลดีในการบริหารประเทศ ก่อให้เกิดสำนึก ความระมัดระวัง

ความรอบคอบมิให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม รวมทั้งทรงเป็นกลางทางการเมือง สามารถยับยั้ง ท่วงติงให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยสุจริต ยุติธรรม

นอกจากนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม มาช้านาน โดยเฉพาะรัชกาลปัจจุบันที่ทรงมีพระจริยาวัตรอันงดงาม เป็นแบบอย่างของความเรียบง่าย ทรงดูแล ห่วงใยทุกข์สุขของประชาชนอย่างจริงใจ และสร้างประโยชน์เพื่อสังคมไทยมาโดยตลอด ได้ทรงพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรไทยมานานกว่า ๓๐ ปี เพื่อชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ให้ดำเนินไปตามทางสายกลาง ด้วยความพอเพียง ที่หมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยใช้ความรู้ ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังมาประกอบในการปฏิบัติ และเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ดำเนินชีวิตและปฏิบัติงานด้วยความอดทน และมีความเพียรอย่างมีสติและปัญญา ทำให้คนในสังคมและประเทศชาติสามารถจัดการความเสี่ยงที่ต้องเผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ๓.๑.๔ **การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข**
เป็นต้นแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล การปกครองแบบพ้องกับลูกนับจากสมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ยังมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อจิตใจของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลปัจจุบัน ที่ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” แสดงให้เห็นหลักธรรมาภิบาลของการปกครองไทย เพราะมีวิธีการที่จะปกครองแผ่นดินโดยธรรม และมีเป้าหมายที่จะไปให้ถึง คือ ประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม ซึ่งหลักทศพิธราชธรรม เป็นทั้งหลักศาสนาและศีลธรรมเป็นเครื่องควบคุมการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ที่ไม่ให้กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพ ทรัพย์สิน ชีวิต ร่างกายของพลเมือง จึงเป็นหลักปกครองที่ไม่ล้ำสมัยและสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยสมัยใหม่ ก่อเกิดหลักการบริหารกิจการที่ดี ทั้งยังเป็นการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ มีกระบวนการร่วมรับรู้ รับฟัง ร่วมคิด และร่วมรับผิดชอบ ทำให้การกำหนดนโยบาย มาตรการต่างๆ ดำเนินไปด้วยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง มีการใช้เหตุใช้ผลในการดำเนินงาน หากผู้บริหารประเทศ ผู้มีหน้าที่ทั้งราชการ นักการเมือง และประชาชนทั่วไป น้อมนำทศพิธราชธรรมไปใช้เจริญตามเบื้องพระยุคลบาท ประเทศไทยจะสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าและคนไทยสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและยั่งยืน

๓.๑.๕ สังคมไทยภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจะมีความพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

การยึดมั่นในสถาบันกษัตริย์ภายใต้การปฏิบัติตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลปัจจุบันจะก่อให้เกิดพลังในสังคมไทยที่พร้อมจะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคง มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติภารกิจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองให้ลุล่วง โดยดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง เสริมสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะในระดับฐานราก คนไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีผ่านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทันแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมั่นคง และรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ไปถึงคนรุ่นต่อไป

๓.๒ ภาคการเกษตรเป็นฐานรายได้หลักและความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ

๓.๒.๑ ความสำคัญของภาคการเกษตรในสังคมไทย

(๑) เกษตรกรรมเป็นวิถีชีวิตของคนไทยมายาวนาน

ประเทศไทยมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรมาตั้งแต่เริ่มมีราชธานีสุโขทัย ความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติทั้งป่าไม้ น้ำ ดิน และภูมิอากาศ ทำให้คนไทยในอดีตให้ความสำคัญกับการเพาะปลูกพืชต่างๆ โดยเฉพาะข้าวและการทำประมงน้ำจืด ดังคำกล่าวในศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ภาคเกษตรจึงเป็นวิถีชีวิตหลักของคนไทยที่ดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมประสบการณ์และถ่ายทอดความรู้ในการทำเกษตรสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง เป็นความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ที่นำมาพัฒนาต่อยอดกับความรู้สมัยใหม่ได้ ความรู้เหล่านี้เชื่อมโยงกับธรรมชาติเป็นหลัก ธรรมชาติเป็นผู้กำหนดฤดูกาล และพื้นที่เพาะปลูกให้เกษตรกรไทยมาตั้งแต่อดีต มีการพิจารณาธรรมชาติว่ามีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเกษตรกรรม มีความเข้าใจในธรรมชาติและภูมิประเทศ โดยการสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สามารถปรับวิธีการทำมาหากินให้สอดคล้องกันแต่ละช่วงเวลา ทั้งการเพาะปลูกหรือทำประมง และช่วงเวลาหยุดทำกินเมื่อสภาพภูมิอากาศเปลี่ยน อาทิ การพิจารณาความเหมาะสมของการปลูกพืชแต่ละชนิดในแต่ละฤดูภูมิอากาศ การคำนวณการขึ้นลงของน้ำในแม่น้ำลำคลองที่สอดคล้องกับประเภทของพืชที่ปลูก การใช้ปฏิทินทางจันทรคติในการกำหนดช่วงเวลาเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว รวมทั้งการศึกษาถึงระบบนิเวศที่มีผลต่อการเพาะปลูกในเรื่องของสัตว์ที่เป็นศัตรูพืช และพืชที่เป็นวัชพืชของพืชผักที่เพาะปลูก

(๒) ภาคการเกษตรก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน

คนในสังคมไทยพึ่งพิงภาคเกษตรเป็นแหล่งอาหารหลัก โดยเฉพาะคนยากจนในชนบทที่ต้องอาศัยป่าเป็นแหล่งอาหาร ทำให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญของโลก สามารถผลิตสินค้าเกษตรได้หลากหลายเกินความต้องการบริโภคภายในประเทศ และมีมากพอสำหรับส่งเป็นสินค้าออกไปขายยังประเทศต่างๆ ทั้งในรูปแบบสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม สร้างรายได้เข้าประเทศอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่าปีละ ๙๔๕,๐๐๐ ล้านบาท ขณะเดียวกัน การผลิตในภาคเกษตรก็เป็นฐานวัตถุดิบให้กับภาคอุตสาหกรรมในประเทศและภาคบริการ อาทิ การแปรรูปสินค้าเกษตรที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคในประเทศต่างๆ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ ภาคเกษตรสามารถรักษาสภาพแวดล้อมสีเขียวให้กับประเทศ เกิดทัศนียภาพที่สวยงามดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม นอกจากนี้ ภาคเกษตรเป็นที่รองรับผู้ที่ประสบปัญหาจากการว่างงานในภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ หรือผู้ที่ไม่สามารถใช้ชีวิตในเขตเมืองได้ เพราะในภาคเกษตรไม่มีการกำหนดของการทำงาน และไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ทุกคนสามารถเข้ามาทำงานหรือย้ายออกไปจากภาคเกษตรได้อย่างเสรี จึงเป็นที่พักพิงของผู้คนมาโดยตลอด

(๓) ชุมชนเกษตรกรรมมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติ

ผู้คนที่ย้ายอยู่ในชุมชนเกษตรกรรมมาแต่ดั้งเดิมมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและคิดริเริ่มวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงกับศาสนาและธรรมชาติ เพราะการเพาะปลูกพืชจะมีช่วงเวลาตรงกันในแต่ละปี และมีช่วงเวลาหยุดพักเพื่อทำงานหรือกิจกรรมอื่นๆ อาทิ งานหัตถกรรม หรือซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างสาธารณกุศล ดังนั้น ในภาคเกษตรจึงเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมไทยที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มจากวิถีเกษตรที่มีการหว่านไถในช่วงต้นของฤดูฝน ก่อนการเข้าพรรษาที่มีงานอุปสมบท แล้วเป็นการตักกล้า ขณะที่ตลอดช่วงพรรษาเป็นการดำนาให้ข้าวยืนต้นจนถึงการตั้งท้องของข้าวที่ตรงกับการออกพรรษา ทำให้เกษตรกรรมมีเวลารว่างเพื่อทำบุญทอดกฐิน และรอให้ข้าวออกรวง เพื่อเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ซึ่งเป็นวงจรการเพาะปลูกที่เกิดขึ้น หลังจากนั้นจึงเป็นช่วงเวลาหยุดพักการทำงาน เพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น งานฉลองบุญนียสถานงานสงกรานต์ และงานบุญต่างๆ ปัจจุบันการเกษตรกรรมอาศัยเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้สามารถเพาะปลูกได้มากกว่า ๑ ครั้งต่อปี แต่ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ยังคงสืบทอดตามช่วงเวลาเดียวกับในอดีต ขณะเดียวกัน การเพาะปลูกที่ทำได้ตลอดทั้งปี โดยเปลี่ยนประเภทของพืชหมุนเวียนไปตามสภาพภูมิอากาศและการมีสัตว์บกและสัตว์น้ำหลากหลายชนิด ทำให้การกินอยู่ของคนไทยมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ อาหารแต่ละมื้อประกอบด้วย ข้าวที่ต้องทานร่วมกับ

พืช ผัก และเนื้อสัตว์ต่างๆ ที่ปรุงจากสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย มักจะใช้ปลาเป็นส่วนประกอบหลักและปรุงอย่างเข้มข้น ทำให้อาหารไทย เหมาะกับการบริโภคในภูมิอากาศที่อยู่ในเขตร้อนชื้น

๓.๒.๒ การคงภาคการเกษตรไว้เป็นหลักสำคัญของการพัฒนาประเทศ

ประเทศไทยมีการพัฒนาตามแนวคิดสมัยใหม่มาห้าทศวรรษ โดยยึดภาคเกษตรเป็นหลักในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แม้ในช่วง ๒๐ ปีที่ผ่านมา ภาคอุตสาหกรรมได้มีบทบาทมากขึ้นในการสร้างรายได้เข้าประเทศ แต่ภาคเกษตรยังมีความสำคัญทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมของคนในสังคมไทย เพราะชุมชนเกษตรมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และก่อให้เกิดความสุขทางใจภายใต้วิถีพอเพียงและมีความสบายกายจากการอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ

๓.๒.๓ ภาคการเกษตรมีส่วนสำคัญในการลดความยากจน สร้างงาน และลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อน

คนยากจนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคเกษตรและหาเลี้ยงชีพด้วยการใช้แรงงานและหาพืชผักในป่าเป็นอาหาร การดำรงอยู่ของภาคเกษตรจึงเป็นการรักษาแหล่งอาหารธรรมชาติให้กับคนเหล่านี้ ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมเริ่มใช้ความรู้และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นในกระบวนการผลิต ทำให้แรงงานไร้ฝีมือหรือมีทักษะต่ำอาจว่างงานในอนาคต ผลักดันให้บางส่วนกลับเข้าสู่ภาคเกษตร ทำให้มีแรงงานที่มีอายุน้อยมาทดแทนแรงงานปัจจุบันที่มีแนวโน้มอายุสูงขึ้นในภาคเกษตร นอกจากนี้ การทำวนเกษตรและการรักษาฟื้นฟูป่าประเภทต่างๆ ด้วยการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นในพื้นที่เกษตร จะทำให้ลดก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศของโลกได้ และทำให้ฝนตกมากขึ้น ส่งผลให้ลดผลกระทบจากภาวะโลกร้อน

๓.๒.๔ การรักษาภาคการเกษตรเป็นแหล่งอาหารหลักของประเทศ สร้างกระแสธรรมชาตินิยม และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง

สังคมไทยมีภาคเกษตรเป็นแหล่งอาหารสำคัญที่ทำให้คนในสังคมสามารถดำรงชีวิตด้วยปัจจัยพื้นฐานสี่ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัยมาต่อเนื่อง โดยเฉพาะคนยากจนในชนบทได้พึ่งพิงอาหารและยาจากธรรมชาติเป็นหลัก การทำเกษตรในระยะต่อไปจึงต้องมุ่ง “เกษตรยั่งยืน” เพื่อให้ภาคเกษตรดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างมั่นคง เป็นการสร้างความนิยมในการบริโภคสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยสารพิษและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ผู้บริโภคมีสุขภาพแข็งแรง ลดความเสี่ยงต่อการเป็นโรคเรื้อรัง อาทิ มะเร็ง และลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลในระยะยาว ขณะเดียวกัน การเกษตรที่มั่นคงจะสร้างเสริมให้ธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการเกษตรขยายตัว สร้างงานและรายได้ให้กับเกษตรกรเพิ่มขึ้น การประกอบอาชีพเกษตรจะมี

ความมั่นคงและสามารถจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานในภาคเกษตรเพิ่มขึ้น และคนเหล่านี้จะนำความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาให้การทำเกษตรมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ลดต้นทุนให้ต่ำลง ควบคู่กับการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาขยายให้กว้างขวางพร้อมกับการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ภาคเกษตรเข้มแข็งและผลักดันให้เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง

๓.๓ การพัฒนาประเทศให้อยู่บนฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย

การพัฒนาประเทศไทยแต่ละยุคสมัย ได้อาศัยความรู้และเทคโนโลยีที่บรรพบุรุษคิดค้น สะสม และถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาไทยและวิทยาการทันสมัยจากต่างประเทศ

๓.๓.๑ ความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาประเทศ

(๑) คนไทยใช้ความรู้และภูมิปัญญาพัฒนาประเทศมาช้านานตามยุคสมัย นับแต่การตั้งถิ่นฐานไทย คนไทยมีความสามารถในการผสมผสานวัฒนธรรมหลากหลายของอารยธรรมโบราณทั้งอินเดีย ลังกา มอญ ขอมและจีนให้เข้ากับวัฒนธรรมพื้นถิ่น สร้างสรรค์และสืบทอดองค์ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ความรู้ที่สะสมจากอดีตทั้งดาราศาสตร์ การก่อสร้างที่อยู่อาศัย ศาสนาสถาบัน การทำอาหาร การทำไร่ นา ระบบชลประทาน การแพทย์แผนโบราณ การทำเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธ ตลอดจนงานช่างต่างๆ อาทิ ช่างเขียน บัณ แกะสลัก ช่างรัก กลึง และหล่อ ได้สะท้อนถึงวิถีชีวิตอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นหลักการของวิทยาศาสตร์ ใช้ความรู้และภูมิปัญญาปรับตัวเข้าหาสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และทรัพยากร ธรรมชาติในการสร้างปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนใช้ความปรารถดีและละเอียดอ่อนตามลักษณะนิสัยคนไทยในอดีตถ่ายทอดวิถีความเป็นอยู่ของคนไทยจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการดำรงชีวิตที่สมดุลกับวิถีธรรมชาติ เรียบง่าย พออยู่พอกิน และพึ่งพาตนเอง อันเป็นลักษณะของการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่คนไทยในยุคปัจจุบัน

(๒) ประเทศไทยเปิดรับความรู้และเทคโนโลยีจากต่างชาติมาอย่างต่อเนื่อง ผ่านช่องทางการค้า ศาสนา และการทูตเพื่อปรับตัวสู่ความทันสมัย จากสภาพภูมิศาสตร์ของไทยที่อยู่ในเส้นทางการคมนาคมทางเรือระหว่างชาวต่างชาติ การขยายตัวทางการค้า การเผยแผ่ศาสนา และการเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาชาติที่มีมากขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ นำมาซึ่งสินค้าทันสมัยและวิทยาการจากชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

พระมหากษัตริย์ไทย โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการติดต่อกับต่างประเทศอย่างกว้างขวาง และพระองค์ได้เสด็จประพาสต่างประเทศ ทรงเห็นว่าความเจริญรุ่งเรืองของยุโรปเกิดจากการศึกษาเรียนรู้ ทรงนำวิทยาการทันสมัยมาพัฒนาประเทศให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศในหลายด้าน อาทิ การจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ การพัฒนาการแพทย์และการสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐานทั้งการประปา การไฟฟ้า การไปรษณีย์โทรเลข การรถไฟ ถนน และโรงพยาบาล

(๓) **วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยเอื้อต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและการพัฒนาประเทศ** ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคต่อมาได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดประโยชน์ในเชิงพัฒนาประเทศทั้งเศรษฐกิจและสังคมผ่านระบบการศึกษาวิจัยที่ก้าวหน้ากว่าเดิม คนไทยมีความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตมากขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำให้คนอยู่สบายขึ้น สามารถแก้ปัญหาโรคภัยทำให้คนไทยเจ็บป่วยน้อยลง การเดินทางติดต่อสื่อสารสะดวกรวดเร็ว และมีขีดความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการเพิ่มขึ้น ความเจริญของวิทยาการในช่วงหลังมีผลให้ชีวิตคนและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่คนเคยอยู่ร่วมกับธรรมชาติและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเกื้อกูล เป็นการใช้อย่างไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดกับสภาพแวดล้อมและสมดุลทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อการดำรงชีวิตและเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน สะท้อนถึงความจำเป็นที่ต้องพิจารณานำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้อย่างรอบคอบและรู้เท่าทันทั้งประโยชน์และภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยี

(๔) **วิทยาการพระราชทานทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น** การศึกษาวิจัยและพัฒนาทั้งด้านการเกษตร การชลประทาน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การวิจัยพลังงานทดแทน และการพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ ภายใต้โครงการหลวง โครงการพระราชดำริ และโครงการทดลองหลายโครงการในหลากหลายพื้นที่ตามความเหมาะสมของภูมิสังคม เช่น โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดาเพื่อเป็นสถานีด้านพันธุ์ข้าว เพาะพันธุ์ปลา พืชสมุนไพร และโคนม เป็นต้น ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมหลากหลาย นอกจากนี้ โครงการหลวงในภาคเหนือและโครงการพระราชดำรินางพาดำในจังหวัดต่างๆ ๗ แห่งทั่วประเทศ ยังเป็นห้องเรียนต้นแบบที่พัฒนามาจากกระบวนการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการพัฒนาแบบบูรณาการทั้งการศึกษาวิจัย การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ การบูรณาการความรู้และความร่วมมือของส่วนราชการและประชาชน โดยยึดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก เพื่อให้ประชาชนและหน่วยราชการนำไปปฏิบัติ ก่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

- (๕) ประเทศไทยจำเป็นต้องปฏิรูประบบการจัดการความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ทันสมัย เพื่อเพิ่มสมรรถนะของประเทศในทุกด้าน ในกระแสโลกาภิวัตน์การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง รวมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจประเทศไทย จึงจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการจัดการความรู้ทั้งภูมิปัญญาไทยและความรู้ปัจจุบันที่อยู่ในตัวคน ความรู้ทางเทคโนโลยี และความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ ให้เป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ และโครงสร้างเศรษฐกิจไทยสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

๓.๓.๒ การวิจัยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ

ความก้าวหน้าและความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่มีการพัฒนาด้วยฐานความรู้ อาทิ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และสิงคโปร์ เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า การวิจัยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ เป็นเครื่องมือในการสร้างพลังของประเทศในการพึ่งตนเอง สามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยเป็นฐานในการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ทั้งความรู้และประยุกต์ในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ดังนั้น การเพิ่มความเข้มแข็งด้านการวิจัยพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทย ที่มีเป้าหมายแนวทางชัดเจนและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมไทย จะสามารถเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รวมทั้งมีความสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างเท่าทัน

๓.๓.๓ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีทันสมัยที่เหมาะสมกับภูมิสังคมและศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศจะปรับเปลี่ยนการผลิตจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน และแรงงานที่มีผลิตภาพต่ำ ไปสู่การใช้ความรู้และความชำนาญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การเพิ่มผลิตภาพการผลิตด้วยความรู้และเทคโนโลยีทันสมัยในภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตรที่ไทยมีศักยภาพ อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่เป็นรากฐานของอุตสาหกรรมไทยและเชื่อมโยงฐานการผลิตของชุมชน และภาคบริการที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงสร้างสรรค์ในผลิตภัณฑ์กลุ่มต่างๆ ที่เชื่อมโยงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี จะสามารถเพิ่มผลิตภาพการผลิตของประเทศและความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก นอกจากนี้ การผสมผสานเทคโนโลยีทันสมัยกับภูมิปัญญาไทยที่หลายหลายบนพื้นฐานการใช้วัตถุดิบในประเทศ อาทิ เทคโนโลยีที่สนับสนุนการปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ ซึ่งนอกจากจะ

สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดที่มีแนวโน้มนิยมธรรมชาติและใส่ใจสุขภาพทั้งในและต่างประเทศ ยังช่วยให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคปลอดภัยจากสารเคมีลดการนำเข้าปุ๋ยเคมี และยากำจัดศัตรูพืชที่ไทยต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ตลอดจนช่วยลดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำมาซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๓.๔ สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้เป็นพลังขับเคลื่อนและภูมิคุ้มกันประเทศไทยในกระแสโลกาภิวัตน์

การปฏิรูประบบการสร้างความรู้ การจัดการความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ทันสมัย จะมีบทบาทสูงทั้งการพัฒนาศักยภาพคนไทยให้มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ และจินตนาการ เป็นแรงงานความรู้ที่มีความสามารถมองปัญหาในลักษณะบูรณาการ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ โดยมีความรับผิดชอบและรู้บทบาทของตนเองในองค์กรและสังคม มีความเข้าใจ ยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีกระบวนการคิดที่เป็นระบบ ลดความขัดแย้งด้วยกระบวนการสันติ พร้อมทั้งจะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม มีความรู้ความสามารถในภาษาที่เป็นสากล เช่น ภาษาอังกฤษ และมีความรู้ทางเทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศ ภาคเอกชนที่มีความมุ่งมั่นพัฒนาธุรกิจด้วยนวัตกรรมของตนเองและสามารถแข่งขันในเวทีโลก เกิดโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาที่แข็งแกร่ง สังคมเกษตรฐานความรู้ที่ประชาชนได้รับโอกาสและมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และต่อยอดสร้างความเข้มแข็งให้ภาคเกษตรสามารถก้าวสู่ธุรกิจและแข่งขันได้ ส่งผลให้ประเทศไทยมีฐานเศรษฐกิจและสังคมที่เข้มแข็ง สามารถรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ด้วย “สังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้” และยกระดับประเทศให้อยู่กลุ่มประเทศที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรมและองค์ความรู้

๓.๔ สังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม

๓.๔.๑ ความสำคัญของวัฒนธรรมในสังคมไทย

(๑) วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม

ในอดีตสังคมไทยมีคนจากหลากหลายเผ่าพันธุ์มาตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกัน ต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เมื่อเวลาผ่านไป เกิดการผสมผสานข้ามเผ่าพันธุ์ ทำให้วัฒนธรรมผสมกลมกลืน และเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ในสมัยสุโขทัยที่มีความสำคัญและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ภาษาที่ใช้สื่อสารและเชื่อมโยงให้คนไทยรวมเป็นสังคมเดียวกัน ดังปรากฏเป็นหลักฐานอักษรไทยในศิลาจารึกเป็นก้าวสำคัญของการสื่อสารด้วยภาษาเขียนและประเพณีที่เป็นรากฐานมาถึงปัจจุบัน อาทิ ประเพณีลอยกระทง การฟังธรรมในวันพระ ต่อมาประเทศไทยก็ได้รับวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาเป็นระยะ และต่อเนื่องผ่านการค้าขายติดต่อ

ระหว่างประเทศ อาทิ วัฒนธรรมการกิน การแต่งกาย ศิลปะ การก่อสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่สำคัญได้แก่ การเลิกทาส และการแต่งกายแบบตะวันตก ขณะที่วัฒนธรรมดั้งเดิมบางส่วนก็เลือนหายไปพร้อมกับยุคสมัย แต่วัฒนธรรมหลักของไทย ก็ยังคงถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นนี้ ในการมีกิริยามารยาท การช่วยเหลือ น้ำใจไมตรี และการมีสัมมาคารวะ สะท้อนความเป็นไทยที่มีเอกลักษณ์

(๒) ความเป็นไทยได้ถูกสะท้อนอยู่ในวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

คนไทยทุกคนได้ถูกหล่อหลอมจากครอบครัวให้มีการประพฤติ ปฏิบัติตาม วัฒนธรรมไทยมาทุกยุคสมัย เริ่มจากการเคารพ เชื่อฟังพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ และผู้อาวุโส การไหว้เป็นวัฒนธรรมที่สำคัญสำหรับคนไทยที่มีเอกลักษณ์และเป็นที่รับรู้ของนานาชาติ เด็กทุกคนได้เรียนรู้วัฒนธรรมต่างๆ จากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก่อนที่จะได้รับรู้ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนรุ่นเดียวกันในโรงเรียนควบคู่กับการเรียนรู้จากครู รวมทั้งจากผู้นำศาสนาต่างๆ เมื่อถึงวัยทำงานก็ได้เรียนรู้วัฒนธรรมในโลกของการทำงานที่มีความหลากหลาย ขณะเดียวกัน ก็เกิดวัฒนธรรมหรือค่านิยมเฉพาะกลุ่มขึ้นในผู้คนที่มีความสนใจ หรือมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน แต่อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมหลักที่ติดตัวคนไทยทุกคนตั้งแต่วัยเยาว์จะถูกถ่ายทอดผ่านสู่คนรุ่นใหม่เมื่อถึงวัยสูงอายุ ดังนั้น ความเป็นไทยก็就会被สืบทอดต่อไปในอนาคต

(๓) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเกี่ยวโยงกับสภาพสังคมของประเทศ

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเริ่มจากเป็นสังคมเกษตรที่ดำเนินมาหลายร้อยปี ทำให้มีวัฒนธรรมแบบพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมหมู่บ้านที่มีการอยู่อาศัยแบบเรียบง่าย มีน้ำใจ ความเอื้ออาทร มีความเป็นมนุษย์สูง ต่อมาสังคมได้พัฒนาเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมที่ความทันสมัยเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย วัฒนธรรมไทยเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับเวลา ความเที่ยงตรง ความเป็นปัจเจก และความรับผิดชอบเป็นกลุ่ม ทำให้กลุ่มคนที่อยู่ในสังคมเกษตรบางส่วนปรับตัวยาก ขณะที่สังคมก็พัฒนาก้าวหน้าต่อไปสู่การเป็นสังคมฐานความรู้ที่ใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คนในสังคมนี้มีจำนวนไม่มากนักและมีวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมแบบเดิมที่คนต้องมีทักษะสูง สามารถจัดการความรู้ต่างๆ ได้ และบางกลุ่มก็หาประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเพื่อพวกพ้อง เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ และคนในสังคมเกษตรที่มีอยู่มากก็มีปัญหาการปรับตัว เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคน

๓.๔.๒ วัฒนธรรมไทยที่ดั่งามสามารถยึดโยงคนไทยให้เป็นเอกภาพ

คนไทยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เมื่อพิจารณาจากวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจนอยู่ในจิตสำนึกของทุกคน เกิดความตระหนักในรากเหง้าของตนเอง มีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของความเป็นไทยที่มีศักดิ์ศรี

๓.๔.๓ วัฒนธรรมที่ดั่งามจะลดอิทธิพลของความทันสมัยและความขัดแย้งในสังคมไทย

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่เป็นเครื่องมือในการยึดโยงความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้แน่นแฟ้น วัฒนธรรมในสังคมเกษตรที่มีความเป็นมิตรสูงมีน้ำใจไมตรี ยิ้มแย้มให้กัน จะทำให้คนในสังคมอุตสาหกรรมและฐานความรู้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของความเป็นปัจเจก การใช้ชีวิตอย่างเคร่งเครียด ขึ้นอยู่กับเวลาและการมีพฤติกรรมการบริโภคนิยม เมื่อได้มีการสานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เกิดการเสริมสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดั่งามของไทยให้คงอยู่ควบคู่กับการรักษาสังคมเกษตรให้อยู่คู่สังคมไทยต่อไป ขณะเดียวกันวัฒนธรรมไทยดังกล่าวจะส่งเสริมให้คนที่ มีทัศนคติและความคิดเห็นที่แตกต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกันด้วยการเปิดใจให้กว้าง รับฟังความคิดเห็นในมุมมองที่หลากหลายและ คิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผล

๓.๔.๔ สังคมไทยที่ยังรักษาวัฒนธรรมที่ดั่งามไว้ได้จะส่งเสริมให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

สังคมใดที่มีวัฒนธรรมที่ดั่งามย่อมจะคงความเป็นสังคมได้อย่างยั่งยืนเฉกเช่น สังคมไทยที่สามารถรักษาวัฒนธรรมไทยที่ดั่งามและถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้เป็น เครื่องค้ำกันให้คนไทยสามารถยืนหยัดได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

๓.๕ ชุมชนเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ

๓.๕.๑ ความสำคัญของชุมชนในสังคมไทย

(๑) ชุมชนเป็นหน่วยสำคัญที่สุดของประเทศ

ชุมชนไทยเป็นระบบสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ที่พึ่งพาอาศัยกัน จากการที่ประเทศไทยตั้งอยู่ใกล้บริเวณเส้นศูนย์สูตรทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง กอปรกับฤดูกาลในแถบนี้ไม่แบ่งแยกความสัมพันธ์ของมนุษย์ออกจากกัน สามารถติดต่อ และร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ทุกฤดูกาล ก่อให้เกิดความสัมพันธ์แนวราบ มีวัฒนธรรมแบบเครือญาติและพวกพ้องสูง เมื่อรวมกันเป็นชุมชน จึงเรียนรู้และสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นต่างๆ เกิดเป็น น้ำใจ

เพื่อแบ่งปันกัน เป็นวิถีชีวิตหรือระเบียบของชุมชนที่มีกฎเกณฑ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้ ยอมรับ และปฏิบัติตามในการดำรงชีวิต แต่ละชุมชนจึงมีวิถีชุมชนเป็นของตนเอง เมื่อเชื่อมโยงทุกชุมชนเข้าด้วยกันก็เหมือนรวมระบบสังคมย่อยเข้าเป็นระบบสังคมของประเทศ ดังนั้น ชุมชนจึงเป็นหน่วยสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของระบบสังคม และคนเป็นผู้พัฒนาและเป็นเป้าหมายของการพัฒนา

(๒) วิถีชุมชนพึ่งพิงและอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก

ชุมชนเกษตรกรรมของไทยมีกระบวนการอยู่ร่วมและรับประโยชน์จากธรรมชาติบนฐานของการยังชีพมาตั้งแต่อดีต การดำเนินกิจกรรมใดๆ มีหลักการของการดัดแปลงและพัฒนาระบบตามธรรมชาติ เพื่อให้คนในชุมชนควบคุมเงื่อนไขของธรรมชาติให้ตอบสนองการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ในพื้นที่ที่ธรรมชาติไม่สามารถตอบสนองได้อย่างพอเหมาะ จะมีการย้ายถิ่นไปสู่แหล่งอาหารตามฤดูกาล ขณะเดียวกัน มีระบบการพึ่งพาอาศัยระหว่างครอบครัวและชุมชนเพื่อสร้างความพอเพียงของการดำรงชีวิต อาทิ การถนอมอาหารไว้บริโภคในระยะยาว และการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกัน เกิดกระบวนการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ

๓.๕.๒ ชุมชนเข้มแข็งจะเป็นพลังหลักในการพัฒนารากฐานของประเทศให้มั่นคง

พลังของชุมชนสามารถนำไปสู่การพัฒนาในทุกมิติก้าวหน้าไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดเป็นกลุ่มต่างๆ เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายโยงใยกันทั้งระบบ สร้างความมั่นคงและมั่นคงให้ชุมชนท้องถิ่น เชื่อมโยงกับการพัฒนาภาพรวมไปสู่ทิศทางเดียวกัน

๓.๕.๓ ชุมชนพึ่งตนเองสามารถบรรเทาปัญหาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชุมชนที่มีศักยภาพสามารถจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ด้วยการใช้กิจกรรมต่างๆ เป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ และการจัดการร่วมกัน เพื่อค้นหาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับชุมชน มีการรวบรวมข้อมูล ค้นหาหาความรู้ นำมาวิเคราะห์อย่างมีส่วนร่วมบนฐานทรัพยากรของท้องถิ่นชุมชน เกิดเป็นแนวทางการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนในชุมชนภายใต้กระบวนการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับคุณธรรมที่ปรากฏในรูปของกฎระเบียบต่างๆ ของชุมชนเป็นระบบคุณค่า สร้างการเรียนรู้เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ภายในชุมชนเกิดเป็นความรู้ใหม่ในระบบการเรียนรู้ ผลผลิตสินค้าเกษตร

ที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในรูปแบบเกษตรยั่งยืน สะสมทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เกิดการพึ่งตนเองในระบบทุนชุมชน จัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต และลดต้นทุนเป็นระบบธุรกิจชุมชน ควบคู่กับการนำเทคโนโลยีและความรู้มาแปรรูปสินค้าในชุมชนเป็นระบบอุตสาหกรรมชุมชน จัดสรรผลประโยชน์ในชุมชนมาเป็นสวัสดิการให้ทุกคนในชุมชนมีความมั่นคงในชีวิตร่วมกันสร้างเป็นระบบสวัสดิการชุมชน ดูแลสุขภาพ การบริโภค และการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในรูปแบบสุขภาพชุมชน และเชื่อมโยงกับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการใช้ชีวิตในระบบสิ่งแวดล้อม สุดท้ายมีการจัดการร่วมกันที่ทำให้ระบบย่อยทั้ง ๙ ระบบดำเนินไปในทิศทางเดียวกันภายใต้ระบบการจัดการ

๓.๕.๔ กลไกชุมชนสามารถพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรือง

ชุมชนที่มีการเรียนรู้ สามารถตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้อย่างอิสระ การจัดการทุนของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีธรรมาภิบาลจะเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นแกนหลักของการพัฒนาในระดับพื้นที่

๓.๖ ประเทศไทยมีศักดิ์ศรีของความเป็นเอกราช เป็นมิตรกับนานาประเทศในเวทีระหว่างประเทศ

๓.๖.๑ ความสำคัญของความเป็นเอกราช

(๑) คนไทยมีความรักชาติและภาคภูมิใจในความเป็นเอกราช ที่สามารถรักษาความเป็นไทยมาได้จนถึงปัจจุบันด้วยความมีพระวิสัยทัศน์อันยาวไกลของรัชกาลที่ ๕ ที่ทำให้ความขัดแย้งและการแบ่งแยกดินแดนของประเทศสยามในเวลานั้นคลี่คลายไปได้ด้วยดี ประเทศไทยสามารถรักษาเอกราช แม้ในช่วงการแผ่ขยายลัทธิจักรวรรดินิยมของมหาอำนาจตะวันตกที่แข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมโพ้นทะเล ที่ได้แผ่อิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มากขึ้นเป็นลำดับ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อเนื่องถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทำให้อาณาเขตประเทศไทยแวดล้อมด้วยประเทศมหาอำนาจถึง ๓ ด้าน อังกฤษขยายอิทธิพลมาทางทิศตะวันตกและใต้ ขณะที่ฝรั่งเศสขยายมาทางทิศตะวันออก แต่ด้วยพระราชวินิจฉัยและพระปรีชาญาณอันกว้างไกลของพระมหากษัตริย์ไทยในช่วงเวลาดังกล่าวที่ดำเนินนโยบายสร้างพันธมิตรกับมหาอำนาจตะวันตก โดยการเปิดประเทศ ขยายความสัมพันธ์ทางการค้า เปิดรับวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตก รวมถึงการเสร็จประพาสยุโรปถึง ๒ ครั้ง เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีและแสวงหา

พันธมิตรใหม่กับประเทศมหาอำนาจในยุโรป ซึ่งวิเทโศบายดังกล่าวนอกจากจะนำไปสู่การวางรากฐานการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้มีความทันสมัยยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจเพื่อป้องกันการรุกรานจากประเทศตะวันตกไปพร้อมกันและในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยก็สามารถผ่านวิกฤตการณ์มาได้ รอดพ้นจากการตกอยู่ภายใต้การดูแลของประเทศคู่สงคราม เป็นผลจากความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มคนที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อประเทศชาติอย่างเต็มที่ ทำให้ประเทศไทยยังคงรักษาความเป็นเอกราชมาได้ ส่งผลให้คนไทยสามารถรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ให้คงอยู่คู่ประเทศชาติ

- (๒) **ประเทศไทยได้รับความเชื่อถือจากนานาชาติ** การที่ประเทศไทยและคนไทยสามารถรักษาความเป็นไทยไว้ได้อย่างภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติไทย ทำให้ประเทศต่างๆ ยอมรับนับถือในความเป็นชาติไทย จึงได้รับการยกย่องสรรเสริญในเวทีต่างๆ โดยสะท้อนมาจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ที่มุ่งสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ส่งเสริมความร่วมมือกับนานาชาติ รักษาความเป็นกลางและเป็นพันธมิตร แบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นมิตรที่ดีกับทุกประเทศ อาทิ สร้างพันธมิตรกับกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งนอกจากจะมุ่งที่การพัฒนาเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกแล้ว ยังเป็นพลังร่วมที่สำคัญในการรักษาเอกราชของกลุ่มประเทศสมาชิกให้พ้นจากการปกครองแบบสังคมนิยม

๓.๖.๒ การมีเอกราช และเป็นมิตรระหว่างประเทศต่างๆ สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในการเจรจาต่อรองในเวทีโลก

การที่ประเทศไทยธำรงความเป็นเอกราชมาได้โดยตลอด มีนโยบายสร้างสัมพันธที่ดีกับประเทศต่างๆ เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับในท่าทีของประเทศไทยในเวทีต่างๆ ระหว่างประเทศ ได้รับการยกย่องและส่งเสริมให้เป็นผู้นำในเวทีต่างๆ จากความมั่นใจในความสามารถที่จะประนีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัยทำให้การดำเนินงานระหว่างประเทศสำเร็จลุล่วงไปอย่างราบรื่น

๓.๖.๓ ความเป็นเอกราช และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกประเทศสามารถลดความขัดแย้ง หรือการถกเถียง เจาะประเด็นสำคัญในการพัฒนาด้านต่างๆ ในเวทีระหว่างประเทศได้

ในปัจจุบันมีการกำหนด กฎ กติการะดับโลกที่ไทยต้องยอมรับและมีส่วนร่วมอยู่หลายประการ รวมทั้งมีผลกระทบต่อกิจทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพราะ

ข้อตกลงต่างๆ ได้ถูกนำมาใช้ในการนำเข้าหรือส่งออกสินค้าจากทุกประเทศ ดังนั้น การเจรจาต่อรองในเวทีระหว่างประเทศจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับความอยู่รอดของประเทศไทยในเชิงเศรษฐกิจ เพราะมีผลต่อการค้าการลงทุนที่จะเข้ามาในประเทศไทย และการที่นักลงทุนจากไทยต้องการไปลงทุนในต่างประเทศ นอกจากนี้ การมีหลายชั่วอำนาจทางเศรษฐกิจระดับโลกทำให้ประเทศไทยต้องใช้จุดเด่นของควมมีเอกราช และการเป็นมิตรมาใช้ประโยชน์ในการเจรจาต่อรองเพื่อเข้าร่วมอยู่ในกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ ได้อย่างมั่นคง และได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรม

๓.๖.๔ ประเทศไทยสามารถใช้จุดเด่น คือ ความมีเอกราชทำให้มีความน่าเชื่อถือและการมีสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศต่างๆ สร้างประโยชน์เพื่อประเทศชาติในเวทีระหว่างประเทศ

การเจรจาต่อรองในเวทีระหว่างประเทศเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยได้หรือเสียผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ การมีข้อต่อรองที่ดีจากควมมีเอกราช และการมีสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ ยอมรับฟังเหตุผล และสร้างความมั่นใจว่าสามารถดำเนินการตามข้อตกลงได้จริง จากการเป็นที่ยอมรับมายาวนานจากอดีตถึงปัจจุบัน

๔. ประเด็นการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

การวิเคราะห์ความเสี่ยงที่ประเทศต้องเผชิญ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ และการสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนถึงประเด็นการพัฒนาประเทศที่ควรพิจารณา ได้ดังนี้

๔.๑ เร่งสร้างสังคมให้สงบสุข โดยเทิดทูนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นศูนย์รวมศรัทธา ความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันฝ่าวิกฤติและสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เจริญขยายผลการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นค่านิยมร่วมทั้งสังคม ทำให้รากฐานสังคมและเศรษฐกิจแข็งแกร่ง พร้อมทั้งเสริมสร้างภาคราชการ การเมือง และประชาสังคมให้เข้มแข็งภายใต้วัฒนธรรมประชาธิปไตยที่ถูกต้องเหมาะสม มีธรรมาภิบาล เป็นที่เชื่อมั่นและไว้วางใจของประชาชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคมไทยในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

๔.๒ มุ่งพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจให้พร้อมรับการพัฒนาประเทศสู่สังคมฐานความรู้ และร่วมพัฒนาฐานรากของสังคมไทยให้เข้มแข็งในทุกมิติการพัฒนา สามารถสร้างเสถียรภาพให้เศรษฐกิจภายในประเทศ เป็นปัจจัยการผลิตสำคัญในกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คนรุ่นต่อไปภายใต้สังคมคาร์บอนต่ำ รวมทั้งเป็นกำลังสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระหว่างประเทศ

๔.๓ สนับสนุนการเพิ่มขึ้นของสัดส่วนชนชั้นกลางให้กระจายทุกพื้นที่ของประเทศ
การพัฒนาที่ผ่านมา แม้จะมีชนชั้นกลางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีสัดส่วนน้อยและกระจุกตัวในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ ขณะที่การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จในหลายประเทศ ต้องอาศัยพลังจากการขับเคลื่อนของคนชั้นกลาง การพัฒนาประเทศระยะต่อไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการเพิ่มชนชั้นกลางให้มีสัดส่วนสูงขึ้น สามารถสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการสร้างงานที่มีคุณภาพให้กระจายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ทุกชนชั้นรู้จักหน้าที่ของตนเอง และร่วมกันขับเคลื่อนสังคมให้เจริญก้าวหน้าและน่าอยู่

๔.๔ พัฒนาภาคเกษตรให้คงอยู่กับสังคมไทยและสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้ทุกคน
จากสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งของประเทศไทยที่เอื้ออำนวย ทำให้การทำเกษตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่ต้องเร่งพัฒนาให้เกษตรกรรมมีศักยภาพ และความพร้อมในการผลิตพืชอาหารที่มีคุณภาพในปริมาณมากพอที่จะเลี้ยงดูคนในประเทศ และส่งเป็นสินค้าออกสนองความต้องการของประเทศต่างๆ สามารถเป็นผู้นำการผลิตและการค้าในเวทีโลก รักษาความโดดเด่นของสินค้าอาหารที่ต่างประเทศชื่นชอบ

๔.๕ ปรับปรุงการบริหารจัดการของภาครัฐให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต
การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า ปัญหาเชิงโครงสร้างเป็นอุปสรรคต่อการก้าวต่อไปในอนาคตทั้งโครงสร้างสังคม โครงสร้างเศรษฐกิจ และโครงสร้างอำนาจ การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องให้ความสำคัญกับภาครัฐที่มีอำนาจในการบริหารจัดการประเทศให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สร้างการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนา ทำให้การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคม สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในช่วงแผนฯ ๑๑ ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลและมีประสิทธิภาพ